

บทที่ ๓

ผลการวิจัยและการอภิปราย

ในบทนี้จะได้เสนอผลการวิจัยและการอภิปรายผลที่ได้ ตามความมุ่งหมายที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ ๑ แต่ก่อนอื่นจะเสนอผลที่ได้เกี่ยวกับตัวอย่างประชากรผู้กรอกแบบสอบถาม เพื่อใช้ในการตีความหมายและอภิปรายผลดังนี้

๑. ศาสนาที่นิสิตนับถือ ซึ่งให้นิสิตกรอกตามทะเบียนสำมะโนครัว จะได้แสดงในตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ ศาสนาที่นิสิตนับถือ

605350

ศาสนา	จำนวนนิสิต	ร้อยละ
พุทธ	๔๐๕	๘๔.๑๘
การอลิก	๕	๒.๐๘
โปรเตสแตนท์	๘	๑.๘๖
อิสลาม	๖	๑.๔๐
อื่น ๆ*	๖	๐.๘๖
รวม	๔๓๐	๑๐๐.๐๐

* จานบิน, ปรัชญา

๒. คำจำกัดความ "ศาสนา" ที่นิสิตใช้ในการตอบแบบสอบถามเรียงตามข้อ
ที่มีผู้เลือกมากที่สุดไปถึน้อยที่สุด (ลึคตามความถึโดยเหตุที่แต่ละคนสามารถเลือกได้มาก
กว่า ๑ คำตอบ) จะได้แสดงไว้ในตารางที่ ๓

ตารางที่ ๓ คำจำกัดความของศาสนาเรียงตามลำดับความนิยมของผู้ใช้

ศาสนา	ร้อยละ
๑. กฎความจริงของชีวิตและกฎธรรมชาติ (Truth)	๒๓.๔๑
๒. ธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า	๑๘.๕๔
๓. หลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาป คำสอนศีลธรรมจรรยา	๑๗.๕๖
๔. ลัทธิความเชื่อถึของมนุษย์	๑๕.๑๘
๕. สิ่งที่เขาถึถึงค้ำยใจเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติและเหตุผล	๘.๒๓
๖. ความเชื่อในสิ่งถึสมบูรณ์ที่สุด (Absolute หรือ Perfection)	๕.๗๕
๗. ความเชื่อถึในอำนาจสิ่งถึศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย	๔.๔๖
๘. พิธีกรรมต่าง ๆ ที่กระทำตามความเชื่อถึ	๒.๔๘
๙. พระผู้เป็นเจ้า	๑.๘๘
๑๐. อื่น ๆ*	๐.๕๐
รวม	๑๐๐.๐๐

- * - สามัญสำนึก
- เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ
- กฎแห่งการทำดีเพื่อผู้อื่น
- หลักปฏิบัติอันสูงส่ง

นอกจากนี้เมื่อผู้วิจัยถามว่านิสิตอยากให้อะไรทุกคนใช้ศาสนาในความหมายอย่างไร นั้น นิสิตส่วนมากอยากจะให้ใช้เหมือนกับที่ตนใช้ในการตอบแบบสอบถาม มีบางคนเท่านั้นที่ใช้คำจำกัดความในการตอบแบบสอบถามอย่างหนึ่ง แล้วอยากให้อีกอย่างหนึ่ง เช่น เวลาใช้ตอบแบบสอบถามใช้ ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์ ความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย แต่เวลาต้องการให้ทุกคนใช้ อยากให้เป็นกฎความจริงของชีวิตและกฎธรรมชาติ (Truth) เป็นต้น นอกจากนี้ยังปรากฏว่า มีนิสิตที่เขียนคำจำกัดความของศาสนา ซึ่งต้องการให้ทุกคนใช้ว่า

- ศาสนา - เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและที่พึ่งทางใจ
- ปรัชญาแขนงหนึ่ง
 - มนุษยธรรม
 - หลักที่ใช้ในการจัดทุกข์
 - สิ่งที่ทำให้มนุษย์มุ่งทำดีโดยไม่หวังผลตอบแทน
 - สิ่งที่ทำให้มนุษย์อยู่รวมกันได้โดยสันติสุข
 - หลักในการดำรงชีวิตที่ไม่ทำให้อื่นเดือดร้อน
 - การกระทำในสิ่งที่คิดว่าจะเป็นผลดีแก่ส่วนรวม

ฯลฯ

ในการเสนอผลที่ได้จากการสำรวจทัศนคติต่อศาสนาของนิสิต เมื่อจำแนกตามเพศ กลุ่มวิชา กลุ่มอุดมคติของชีวิต และกลุ่มพื้นฐานความเชื่อทางศาสนา เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ข้อ ๑ ในบทที่ ๑ นั้น จะได้แสดงในตารางที่ ๔

ตารางที่ ๔ ทักษะของนิสิตต่อศาสตร์เมื่อจำแนกตามเพศ กลุ่มวิชา กลุ่มอุดมคติ และ กลุ่มพื้นฐานความเชื่อ

ข้อ	เพศ		กลุ่มวิชา				กลุ่มอุดมคติ					กลุ่มพื้นฐานความเชื่อ			
	ชาย	หญิง	๑	๒	๓	๔	๑	๒	๓	๔	๕	๑	๒	๓	๔
	N _v = ๑๙๖ ร้อยละ	N _v = ๒๓๘ ร้อยละ	N _v = ๑๙๘ ร้อยละ	N _v = ๑๖๖ ร้อยละ	N _v = ๕๑ ร้อยละ	N _v = ๓๘ ร้อยละ	N _v = ๘๘ ร้อยละ	N _v = ๒๑๖ ร้อยละ	N _v = ๕๓ ร้อยละ	N _v = ๕๖ ร้อยละ	N _v = ๒๑ ร้อยละ	N _v = ๒๕๓ ร้อยละ	N _v = ๑๓๘ ร้อยละ	N _v = ๓๑ ร้อยละ	N _v = ๘ ร้อยละ
๑	๓๘.๑๘	๒๘.๓๘	๓๑.๒๐	๒๖.๘๘	๓๑.๓๗	๔๑.๐๖	๒๗.๓๘	๓๓.๓๓	๒๙.๘๒	๑๑.๕๓	๓๓.๓๓	๒๕.๖๙	๒๖.๐๘	๕๘.๓๓	๘๗.๕๐
๒	๖๕.๘๑	๕๘.๕๘	๖๓.๖๑	๖๐.๒๘	๖๐.๗๘	๖๘.๑๐	๖๐.๗๑	๖๘.๓๕	๕๖.๑๘	๖๑.๕๓	๕๗.๑๘	๖๖.๘๘	๕๗.๙๗	๗๘.๑๙	๕๐.๐๐
๓	๑๕.๓๐	๗.๖๙	๑๒.๐๖	๑๒.๐๘	๓.๙๖	๑๒.๘๒	๓.๑๘	๑๒.๙๖	๑๗.๕๘	๑.๙๖	๑๘.๒๘	๘.๓๐	๑๑.๕๙	๑๖.๑๖	๗๕.๐๐
๔	๑๐.๗๑	๗.๖๙	๙.๑๙	๑๒.๖๕	๑.๙๖	๒.๕๖	๘.๗๖	๘.๓๓	๑๗.๕๘	๓.๘๘	๒๓.๘๐	๘.๖๙	๖.๕๖	๑๖.๑๖	๓๗.๕๐
๕	๘๘.๙๗	๖๑.๑๑	๕๑.๗๖	๕๙.๖๓	๕๖.๘๖	๕๓.๘๘	๕๓.๕๗	๕๑.๘๕	๕๙.๖๘	๖๙.๒๓	๕๗.๑๘	๕๗.๓๑	๕๘.๓๘	๕๑.๖๑	๓๗.๕๐
๖	๑๖.๓๖	๑๓.๒๘	๑๖.๖๖	๑๖.๖๖	๓.๙๖	๑๒.๘๒	๑๕.๗๗	๑๖.๙๖	๒๖.๘๐	๗.๖๙	๒๓.๘๐	๑๐.๖๗	๑๖.๖๖	๓๖.๖๕	๓๗.๕๐
๗	๑๘.๖๙	๘.๕๘	๑๓.๗๙	๑๐.๒๘	๗.๘๘	๗.๖๙	๙.๕๖	๑๐.๑๘	๒๖.๘๐	๕.๗๖	๙.๕๖	๙.๐๙	๑๓.๐๘	๙.๖๗	๕๐.๐๐
๘	๖.๖๓	๓.๘๘	๕.๗๘	๓.๖๑	๓.๙๖	๑๐.๒๕	๘.๗๖	๖.๐๑	๘.๗๗	๐.๐๐	๐.๐๐	๒.๓๗	๗.๙๗	๙.๖๗	๒๕.๐๐
๙	๖.๖๓	๘.๖๗	๗.๘๗	๘.๘๑	๓.๙๖	๐.๐๐	๕.๙๕	๕.๕๕	๘.๗๗	๐.๐๐	๘.๗๖	๓.๙๕	๓.๖๖	๑๖.๑๖	๓๗.๕๐
๑๐	๘.๕๙	๓.๘๘	๖.๘๗	๖.๖๖	๑.๙๖	๒.๕๖	๓.๕๗	๘.๑๖	๘.๗๗	๑.๙๖	๐.๐๐	๒.๗๖	๕.๗๙	๖.๘๕	๑๖.๕๐
๑๑	๖๑.๕๖	๖๐.๕๑	๖๓.๕๖	๖๑.๖๘	๑๙.๖๐	๗.๖๙	๖๑.๕๖	๑๘.๙๘	๓๖.๘๘	๑๑.๕๓	๑๙.๐๘	๑๙.๗๖	๒๐.๒๘	๒๕.๘๐	๕๐.๐๐
๑๒	๑๑.๗๓	๗.๖๖	๑๒.๐๖	๗.๖๖	๑๑.๗๖	๒.๕๖	๗.๑๘	๑๑.๑๑	๑๖.๖๘	๑.๙๖	๙.๕๖	๗.๙๐	๘.๖๙	๑๖.๑๖	๓๗.๕๐

ตาราง ๔ (ต่อ)

ข้อ	เพศ		กลุ่มวิชา				กลุ่มอุดมคติ					กลุ่มพื้นฐานความเชื่อ			
	ชาย	หญิง	๑	๒	๓	๔	๑	๒	๓	๔	๕	๑	๒	๓	๔
	N _u = ๑๙๖ ร้อยละ	N _u = ๒๓๘ ร้อยละ	N _u = ๑๓๘ ร้อยละ	N _u = ๑๖๖ ร้อยละ	N _u = ๕๑ ร้อยละ	N _u = ๓๙ ร้อยละ	N _u = ๘๘ ร้อยละ	N _u = ๒๑๖ ร้อยละ	N _u = ๕๓ ร้อยละ	N _u = ๕๒ ร้อยละ	N _u = ๒๑ ร้อยละ	N _u = ๒๕๓ ร้อยละ	N _u = ๑๓๘ ร้อยละ	N _u = ๓๑ ร้อยละ	N _u = ๘ ร้อยละ
๑๓	๙.๑๘	๓.๘๑	๖.๘๙	๖.๖๖	๑.๙๖	๕.๑๖	๓.๑๘	๖.๐๑	๘.๓๓	๐.๐๐	๙.๕๖	๓.๕๕	๓.๙๓	๑๖.๙๐	๒๕.๐๐
๑๔	๓๖.๖๕	๒๐.๕๑	๓๒.๑๘	๑๙.๒๓	๒๓.๕๕	๒๕.๖๘	๒๓.๘๐	๒๘.๒๘	๒๘.๐๓	๑๓.๕๖	๓๘.๐๙	๒๐.๙๘	๒๙.๕๓	๕๑.๙๓	๒๖.๕๐
๑๕	๒๐.๕๐	๒๐.๕๑	๒๑.๘๓	๑๘.๖๓	๓๑.๓๓	๓.๖๙	๒๓.๘๐	๒๐.๓๓	๑๙.๒๙	๙.๖๑	๓๘.๐๙	๑๓.๓๙	๒๖.๕๖	๓๕.๘๘	๒๕.๐๐
๑๖	๑๐.๓๑	๕.๙๘	๙.๓๓	๘.๘๓	๑.๙๖	๓.๖๙	๘.๓๓	๖.๐๑	๑๐.๕๒	๓.๖๙	๒๓.๘๐	๓.๕๐	๕.๓๘	๑๖.๑๖	๖๖.๕๐
๑๗	๕๓.๘๓	๓๓.๑๓	๕๕.๙๓	๓๓.๙๕	๒๑.๕๖	๘.๓๑	๒๘.๕๓	๕.๕๕	๕๓.๘๙	๒๖.๖๖	๒๘.๕๓	๓๘.๓๓	๕๖.๐๖	๕๕.๑๖	๕๐.๐๐
๑๘	๑๓.๓๓	๑๐.๖๘	๑๓.๖๑	๑๖.๖๕	๑๑.๓๖	๕.๑๖	๑๕.๖๘	๑๑.๕๓	๑๙.๖๙	๑.๙๖	๑๕.๖๘	๙.๕๘	๑๐.๘๖	๓๕.๘๘	๒๕.๐๐
๑๙	๓๐.๙๑	๘๓.๓๖	๓๐.๑๑	๘๖.๕๓	๙๐.๑๙	๓๖.๖๖	๓๓.๓๘	๓๕.๐๓	๘๙.๕๓	๘๖.๕๓	๖๖.๖๖	๓๙.๕๕	๓๙.๓๑	๖๑.๖๙	๖๖.๕๐
๒๐	๖๓.๓๓	๖๖.๖๓	๖๖.๐๖	๖๖.๘๖	๖๕.๓๐	๓๑.๓๙	๖๓.๐๙	๖๖.๐๓	๓๓.๖๘	๘๐.๓๖	๕๖.๘๕	๖๖.๓๙	๖๘.๑๑	๕๕.๑๖	๓๓.๕๐
๒๑	๘๐.๖๑	๘๖.๓๕	๘๑.๖๐	๘๖.๕๓	๘๖.๖๓	๙๓.๕๓	๘๕.๕๖	๘๑.๘๘	๘๐.๓๐	๙๕.๖๓	๙๐.๕๓	๘๕.๓๓	๘๕.๓๘	๘๓.๘๓	๒๕.๐๐
๒๒	๘๖.๑๘	๘๓.๑๓	๓๘.๑๖	๘๘.๕๕	๘๘.๖๓	๙๕.๘๓	๘๖.๙๐	๘๑.๘๘	๘๓.๓๑	๙๐.๓๘	๙๐.๕๓	๘๖.๙๕	๘๖.๖๓	๓๓.๕๑	๒๕.๐๐
๒๓	๘๖.๖๖	๙๖.๓๓	๘๓.๓๕	๙๖.๑๖	๘๘.๖๓	๙๖.๓๐	๙๑.๖๖	๘๓.๕๐	๘๙.๕๓	๙๕.๖๓	๙๕.๖๓	๘๙.๓๖	๙๕.๖๖	๓๓.๕๑	๕๐.๐๐
๒๔	๙๖.๘๕	๙๘.๓๑	๙๓.๖๓	๙๖.๙๘	๑๐๐.๐๐	๙๓.๕๓	๙๖.๕๖	๙๕.๘๓	๙๕.๓๓	๙๘.๐๓	๙๕.๖๓	๙๕.๖๕	๙๘.๕๕	๙๓.๕๕	๓๓.๕๐

ตาราง ๔ (ต่อ)

ข้อ	เพศ		กลุ่มวิชา				กลุ่มอุตสาหกรรม					กลุ่มพื้นฐานความเชื่อ			
	ชาย	หญิง	๑	๒	๓	๔	๑	๒	๓	๔	๕	๑	๒	๓	๔
	N ₁ =๑๕๖ ร้อยละ	N ₂ =๒๓๔ ร้อยละ	N ₃ =๑๓๔ ร้อยละ	N ₄ =๑๖๖ ร้อยละ	N ₅ =๕๑ ร้อยละ	N ₆ =๓๕ ร้อยละ	N ₇ =๘๔ ร้อยละ	N ₈ =๒๑๖ ร้อยละ	N ₉ =๕๓ ร้อยละ	N ₁₀ =๕๒ ร้อยละ	N ₁₁ =๒๑ ร้อยละ	N ₁₂ =๒๕๓ ร้อยละ	N ₁₃ =๑๓๘ ร้อยละ	N ₁₄ =๓๑ ร้อยละ	N ₁₅ =๑๘ ร้อยละ
๒๕	๔๖.๕๒	๔๕.๒๕	๔๔.๘๒	๔๘.๑๕	๓๕.๒๑	๔๘.๓๑	๔๘.๘๐	๔๖.๒๕	๓๖.๘๔	๔๘.๐๓	๔๓.๖๑	๔๖.๖๔	๔๖.๐๒	๔๓.๕๐	๓๗.๕๐
๒๖	๒๐.๓๑	๒๑.๑๑	๕๘.๒๒	๒๔.๔๕	๕๔.๕๐	๒๔.๑๐	๒๓.๐๕	๕๓.๓๐	๒๔.๕๑	๓๖.๕๒	๓๖.๑๕	๒๔.๘๒	๕๕.๕๒	๔๘.๓๘	๑๒.๕๐
๒๗	๕๐.๓๐	๕๖.๑๕	๕๐.๘๐	๕๔.๕๓	๕๘.๐๓	๕๔.๘๓	๕๘.๘๐	๕๘.๘๘	๕๘.๒๔	๑๐๐.๐๐	๕๐.๕๓	๕๔.๘๖	๕๖.๓๓	๓๔.๑๕	๓๕.๐๐
๒๘	๘๔.๖๕	๘๘.๐๓	๘๒.๑๘	๘๕.๑๕	๘๘.๒๓	๕๒.๓๐	๘๒.๑๔	๘๔.๓๒	๘๕.๔๓	๕๖.๑๕	๕๐.๕๓	๘๓.๓๕	๕๑.๓๐	๓๔.๑๕	๒๕.๐๐
๒๙	๘๔.๑๘	๘๖.๓๒	๘๓.๓๓	๘๖.๓๔	๘๐.๓๕	๕๔.๘๓	๘๓.๓๓	๘๓.๓๕	๕๑.๒๒	๘๘.๔๖	๘๕.๓๑	๘๖.๑๘	๘๖.๒๓	๘๓.๘๓	๕๐.๐๐
๓๐	๒๑.๒๒	๓๓.๐๓	๕๕.๓๓	๓๔.๐๕	๓๐.๕๘	๓๑.๓๕	๒๕.๔๓	๒๔.๓๕	๓๓.๑๕	๓๖.๕๒	๒๑.๕๐	๒๓.๕๘	๓๑.๐๑	๕๘.๐๖	๕๐.๐๐
๓๑	๓๒.๕๕	๓๕.๔๘	๓๓.๕๖	๓๘.๕๑	๘๐.๓๕	๓๔.๓๕	๓๓.๓๘	๓๐.๘๓	๘๔.๕๖	๘๘.๔๖	๓๖.๑๕	๓๓.๐๓	๓๕.๓๑	๒๓.๓๔	๓๗.๕๐
๓๒	๕๑.๓๒	๕๒.๓๓	๕๑.๕๕	๕๐.๕๖	๕๐.๑๕	๑๐๐.๐๐	๘๖.๕๐	๕๑.๖๖	๕๔.๓๓	๕๖.๑๕	๑๐๐.๐๐	๕๓.๖๓	๕๐.๕๓	๕๓.๕๔	๖๒.๕๐
๓๓	๕๓.๖๕	๖๖.๖๖	๕๕.๓๔	๖๘.๐๓	๖๒.๓๔	๖๕.๒๓	๖๑.๕๐	๕๓.๕๐	๖๖.๖๖	๓๘.๘๔	๖๖.๖๖	๖๖.๓๕	๖๑.๕๕	๔๘.๓๘	๐.๐๐
๓๔	๘๔.๒๐	๘๕.๕๓	๘๒.๓๕	๘๓.๓๔	๘๒.๒๓	๘๓.๑๐	๘๖.๕๐	๘๓.๓๓	๘๔.๒๑	๕๐.๓๘	๕๐.๕๓	๘๓.๓๕	๘๔.๓๘	๘๐.๖๔	๕๐.๐๐
๓๕	๕๔.๓๘	๕๔.๘๓	๕๔.๘๒	๕๓.๕๓	๕๒.๑๕	๑๐๐.๐๐	๕๖.๕๒	๕๔.๔๔	๕๔.๓๓	๕๔.๒๓	๕๐.๕๓	๕๔.๘๖	๕๓.๘๒	๘๓.๘๓	๓๕.๐๐
๓๖	๘๕.๒๐	๘๓.๑๓	๘๒.๓๕	๘๖.๑๔	๕๖.๐๓	๘๕.๓๔	๘๕.๓๑	๘๕.๑๘	๘๕.๔๓	๕๕.๖๑	๕๕.๖๓	๘๘.๕๓	๘๖.๒๓	๓๓.๕๑	๕๐.๐๐

สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในตารางที่ ๔

๑. หมายเลขข้อที่เรียงตามแนวยืนนั้นได้แก่ หมายเลข ข้อความในแบบสอบถามทัศนคติ ๓๖ ข้อ ซึ่งปรากฏในภาคผนวก ข.

ข้อ ๑ - ๑๘ เป็นข้อความที่ไม่เห็นชอบด้วยกับศาสนา (negative questions)

ข้อ ๑๙ - ๓๖ เป็นข้อความที่เห็นชอบด้วยกับศาสนา (positive questions)

๒. N หมายถึงจำนวนคนในแต่ละกลุ่ม

๓. ร้อยละหมายถึงการตอบรับเห็นด้วยอย่างยิ่งกับเห็นด้วยของคนในแต่ละกลุ่ม

๔. กลุ่มวิชา ๑ หมายถึง กลุ่มวิทยาศาสตร์ (ชาย ๑๓๐ คน หญิง ๔๔ คน)

กลุ่มวิชา ๒ หมายถึง กลุ่มสังคมศาสตร์ (ชาย ๓๑ คน หญิง ๑๓๕ คน)

กลุ่มวิชา ๓ หมายถึง กลุ่มมนุษยศาสตร์ (หญิง ๕๑ คน)

กลุ่มวิชา ๔ หมายถึง กลุ่มวิศวกรรมศิลป์ (ชาย ๓๕ คน หญิง ๔ คน)

๕. กลุ่มอุดมคติ ๑. หมายถึง ไม่มีเป้าหมายเฉพาะพยายามดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม (ชาย ๓๒ คน หญิง ๕๒ คน)

กลุ่มอุดมคติ ๒. หมายถึง ดำรงชีวิตตามความชอบและความสนใจของตน (ชาย ๑๐๕ คน หญิง ๑๑๑ คน)

กลุ่มอุดมคติ ๓. หมายถึง แสวงหากำหนดในสังคม ความร่ำรวยและชื่อเสียง (ชาย ๓๐ คน หญิง ๒๗ คน)

กลุ่มอุดมคติ ๔. หมายถึง ดำรงชีวิตอยู่ในศีลในธรรม (ชาย ๑๖ คน หญิง ๓๖ คน)

กลุ่มอุดมคติ ๕. หมายถึง หุ้มนตนเองเพื่อประโยชน์แก่สังคม (ชาย ๑๓ คน หญิง ๘ คน)

๒. กลุ่มพื้นฐานความเชื่อ
๑. หมายถึง เชื่อด้วยการตัดสินใจเอง
(ชาย ๑๒๔ คน หญิง ๑๒๙ คน)
 ๒. หมายถึง เชื่อตามบิดามารดา
(ชาย ๔๕ คน หญิง ๙๓ คน)
 ๓. หมายถึง ยังไม่ได้ตัดสินใจที่จะเชื่อ
(ชาย ๑๙ คน หญิง ๑๒ คน)
 ๔. หมายถึง ไม่มีความเชื่อ
(ชาย ๘ คน หญิง - คน)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและการอภิปรายจากตารางที่ ๔

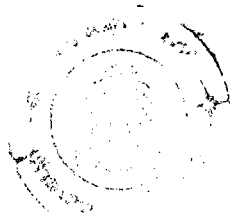
(ทัศนคติของนิสิตทั้งหมดที่มีต่อศาสนา ดูจากภาคผนวก ง.)

ข้อ ๑. ศาสนาไม่จำเป็นสำหรับผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง

กลุ่มพื้นฐานความเชื่อ ๔ หรือกลุ่มที่ไม่มีความเชื่อตอบรับมากที่สุดคือ ๘๗.๕๐% กลุ่มนี้เป็นนิสิตชายล้วน เมื่อพิจารณาจากกลุ่มเพศชายก็ปรากฏว่าคะแนนสูงกว่ากลุ่มเพศหญิงประมาณ ๑๐% ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เพศชายมีแนวโน้มที่จะเน้นเรื่องความเชื่อมั่นในตัวเองมากกว่าเพศหญิง อย่างไรก็ตามจากแบบสัมภาษณ์ ข้อเขียน ปรากฏว่าเพศชายเป็นจำนวนมากยังเห็นว่าศาสนานั้นจำเป็นสำหรับเขา เพราะใช้ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นสิ่งที่จริงจังสุดท้าย

ข้อ ๒. ศาสนามีอยู่หลายชนิด และความคิดเห็นของศาสนาเหล่านั้นก็แตกต่างกัน เพราะฉะนั้นถ้าใครจะเลือกศาสนาให้ตรงกับรสนิยมของเขาก็เป็นสิ่งถูกต้อง

ข้อนี้เป็นข้อที่นิสิตตอบรับมากที่สุดในบรรดาข้อความที่ไม่เห็นชอบด้วยกับศาสนา (negative question) คือตอบรับ ๒๑.๘๕% ของจำนวนนิสิตทั้งหมด (ดูภาคผนวก ง)

และจากตารางที่ ๔ กลุ่มที่ตอบรับมากที่สุดได้แก่กลุ่มพื้นฐานความเชื่อ ๓ ซึ่งยังไม่ได้ตัดสินใจที่จะเชื่อ ตอบรับถึง ๗๔.๑๕% ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนิสิตเห็นว่าศาสนาทั้งหลายก็คล้ายกัน ทั้งนี้คือสอนให้คนเป็นคนดี ซึ่งเป็นกรมองในระดับคำสอนศีลธรรมจรรยา และไม่มีความจริงเกี่ยวกับศาสนาอื่น คือมีความอดกลั้นที่จะไม่วิพากษ์วิจารณ์ศาสนาอื่น (religious tolerance) แต่ถ้าจะพิจารณาให้ลึกซึ้งลงไปจะเห็นว่านิสิตไม่ค่อยถือว่าศาสนาไหนเป็นศาสนาที่ถูกต้องแท้จริง (true religion) ซึ่งข้อนี้จะต่างกับพวกที่นับถือศาสนาคาทอลิก ซึ่งส่วนใหญ่ถือว่าศาสนาคริสต์เป็นศาสนาที่ถูกต้องแท้จริง และการที่จะเลือกนับถือศาสนานั้นก็ ต้องเลือกศาสนาที่ถูกต้องแท้จริงไม่ใช่เลือกตามรสนิยม

ข้อ ๓. ศาสนาลดความเป็นตัวของตัวเอง และกีดขวางการพัฒนาบุคลิกภาพ

กลุ่มที่ตอบรับน้อยที่สุดคือกลุ่มอุดมคติ ๔ ซึ่งดำรงชีวิตอยู่ในศีลในธรรม มีผู้ตอบรับเพียง ๑.๘๖% แสดงว่าไม่เห็นด้วยที่ว่าศาสนาจะทำให้ตนต้องเสียอิสรภาพ ไม่ให้เป็นตัวของตัวเอง ตรงกันข้ามกลุ่มนี้อาจจะสมัครใจที่จะพัฒนาบุคลิกภาพ ให้ดำเนินไปในศีลในธรรม ซึ่งตนเห็นว่าเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาก็ได้ ครั้นเมื่อพิจารณาจากกลุ่มอุดมคติ ๓ ซึ่งต้องการแสวงหาคำแทนในสังคม ความร่ำรวย และชื่อเสียงจะเห็นว่าแตกต่างกันมาก คือมีผู้ตอบรับถึง ๑๗.๕๔% กลุ่มนี้อาจไม่ต้องการผูกมัดตนเองกับศาสนาจนเกินไป เพราะศาสนา ย่อมไม่สนับสนุนให้คนมีความทะเยอทะยาน และศึคใจในเกียรติยศ ชื่อเสียง ดังปรากฏในคำสอนของพุทธทาสภิกขุ ว่า

"จริงอยู่พุทธศาสนาไม่มีอะไรที่ควรสนใจหรือควรได้ แต่ก็ยอมรับว่า สิ่งที่ควรสนใจหรือควรไ้รับนั้นมีอยู่โดยแน่นอน สิ่งนั้นคือภาวะแห่งความไม่มีทุกข์เลย เช่น ภาวะที่เกิดมาจากการไม่มีคัมภีร์มึนต้อสิ่งใด ๆ ทั้งหมด ทั้งสิ้น ว่าเป็นตัวเราหรือของเรา ไม่มีคัมภีร์แม้กระทั่ง ชีวิต เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือ อะไร ๆ ทั้งสิ้นที่คนทั่วไปเขายึดถือกัน คือให้มีจิตเป็นอิสระเหนือสิ่งทั้งปวง

เราเรียกสิ่งนี้อย่างสั้น ๆ ว่าความหลุกพ่น"^๑

ข้อ ๔. ศาสนาเป็นแค่เพียงยาระงับประสาทเท่านั้น

ข้อนี้มีผู้เห็นด้วยน้อย โดยเฉพาะกลุ่มวิชา ๓ หรือกลุ่มมนุษยศาสตร์ ซึ่งเป็นนิสิตหญิงล้วน ตอบรับเพียง ๑.๘๖% ทั้งนี้อาจเป็นเพราะถ้อยคำที่ใช้รุนแรงเกินไปคล้ายกับเป็นการประนามศาสนา ซึ่งข้อความนี้จะตรงกับทัศนของฟรอยด์ที่ว่า "ศาสนาเป็นผลผลิตของโรคประสาท"^๒ ดังนั้นการที่นิสิตไม่ยอมรับก็อาจเป็นเพราะเป็นการว่าตนเองหรือผู้ที่นับถือศาสนาว่าเป็นโรคประสาทที่ต้องการศาสนาเป็นยาระงับก็เป็นได้

ข้อ ๕. ศาสนาเป็นทางหลีกเลี่ยงความทุกข์ร้อนในโลกแห่งความจริง

ข้อความนี้มีคำว่า "ความทุกข์ร้อน" ซึ่งใกล้เคียงกับ "ทุกข์" ในพุทธศาสนา ดังนั้นจึงมีนิสิตตอบรับมาก ถึงแม้จะเป็นข้อความที่ไม่เห็นชอบด้วยกับศาสนา จากภาคผนวก ง. จะเห็นว่า มีผู้ตอบรับ ๕๕.๕๗% นับเป็นอันดับ ๒ รองจากข้อ ๒ เป็นที่น่าสังเกตว่า กลุ่มเพศหญิงและกลุ่มอุดมคติ ๔ ซึ่งดำรงชีวิตอยู่ในศีลในธรรมเห็นชอบด้วยมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมองเห็นศาสนาเป็นทางดับทุกข์ ดังปรากฏจากแบบสัมภาษณ์ข้อเขียนของนิสิตหญิงผู้หนึ่งว่า เวลาที่มีความทุกข์จะเข้าไปในวัด เพราะทำให้รู้สึกร่มเย็นเป็นที่พึ่งทางจิตใจ ใกล้เคียงที่สุดในชีวิต และอีกคนหนึ่งตอบว่าเวลาเกิดความทุกข์โศกเศวเข้าไปอาศัยร่วมเงาในวัด ทำให้ใจสงบขึ้นและบรรเทาความวุ่นวายใจได้มาก

^๑พุทธศาสนิกชน เรียนลัทธิพุทธศาสนา โรงพิมพ์อัครมอักษร บางลำภู
พระนคร ๒๕๐๖ หน้า ๓๗

^๒ Joseph Rosner, All About Psychoanalysis in Questions and Answers, The Crowell-Collier Press, 1962, p. 122.

ข้อ ๖. ศาสนาเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับวิทยาศาสตร์และเหตุผล

ปรากฏว่ามีผู้ตอบรับ ๑๔.๖๔% จากจำนวนทั้งหมด ผู้ที่เห็นว่าขัดแย้งนี้จะมองศาสนาในแง่อำนาจลึกลับที่อธิบายด้วยเหตุผล หรือวิทยาศาสตร์ไม่ได้ แต่ส่วนมากแล้วเห็นว่าไม่ขัดกัน โดยยกตัวอย่างอธิบายจั่วว่าเป็นการแก้ทุกข์โดยใช้เหตุผล คำสอนของพระพุทธเจ้าไม่ขัดกับวิทยาศาสตร์และเหตุผลแต่ประการใด นอกจากนี้ยังมีผู้ให้เหตุผลว่า ทั้งศาสนาและวิทยาศาสตร์ต่างเป็นวิชาที่มุ่งแสวงหาความจริงทั้งคู่ ศาสนามุ่งทางจิตใจ ส่วนวิทยาศาสตร์มุ่งทางวัตถุ

ข้อ ๗. ศาสนามีรากฐานมาจากภาวะประสาทหลอนของมนุษย์

ผู้ตอบรับมีจำนวนไม่มากเพียง ๑๑.๑๕% โดยมากจะตอบไม่ทราบ ซึ่งถ้าจะสันนิษฐานว่า ผู้ที่ตอบรับนั้นมองความเชื่อในศาสนาในแง่แรงกลไกที่เกิดขึ้นยามเคลิ้มหรือเข้าภวังค์ และบางทีอาจทำให้ตาลายเห็นเป็นแสงหรือภาพพจน์มาปรากฏ

ข้อ ๘. ความเชื่อทางศาสนาเกิดจากความงมงาย และอวิชชาของมนุษย์

ข้อนี้เป็นข้อที่มีผู้ตอบรับน้อยมาก โดยเฉพาะกลุ่มอุดมคติ ๔ และ ๕ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ดำรงชีวิตอยู่ในศีลในธรรม และกลุ่มที่ห่มเทศนเองเพื่อประโยชน์แก่สังคมนั้นไม่มีใครตอบรับเลย ทั้งนี้จะเห็นว่ามีมุมมองเกิดของศาสนาขัดแย้งกับพวกมานุษยวิทยาและจิตวิทยา ซึ่งเห็นว่าศาสนานั้นเกิดจากความงมงายของมนุษย์ตั้งแต่สมัยที่ยังไม่เข้าใจในเรื่องธรรมชาติ นอกจากนี้ศาสนายังเกิดจากความต้องการของมนุษย์ที่อยากได้สิ่งที่เนื่องจากคนไม่สามารถเอาชนะและควบคุมธรรมชาติได้ แต่การที่นิสิตตอบปฏิเสธนั้น เนื่องจากมองในแง่พุทธศาสนา ซึ่งมีบ่อเกิดตรงกันข้ามกับที่กล่าวมาแล้ว กล่าวคือ พระพุทธเจ้าทรงตั้งศาสนาขึ้นจากปัญญาไม่ใช่จากความงมงาย

ข้อ ๙. เกี่ยวกับศาสนาเป็นสิ่งที่ล้าสมัยเสียแล้ว

มีผู้ตอบรับในข้อนี้้น้อยมาก โดยเฉพาะกลุ่มวิชา ๔ หรือกลุ่มวิจิตรศิลป์ และกลุ่มอุคมคติ ๔ หรือกลุ่มคำขวัญชีวิตอยู่ในที่ล้าในธรรมไม่มีผู้ใดเห็นด้วยเลย แม้แต่ในกลุ่มที่ไม่มี ความเชื่อก็มีคนเห็นด้วยไม่ถึง ๕๐% ซึ่งแสดงว่านิสิตยังเห็นความสำคัญของศาสนา ถึงแม้ว่าตนเองจะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีความเจริญทางวัตถุและทางวิทยาศาสตร์ก็ตาม ดังนั้นสภาพของนิสิตยังอยู่ห่างไกลกับคำกล่าวหาของ ดร. คักลาส เอ็ม. เบินส์ ที่ว่า

"ในกรณีนี้ชาวตะวันตกยึดมั่นอยู่แต่ในหลักวิทยาศาสตร์ของตน ตลอดจนถึงการหาความจริงภายนอกอย่างเดียวนั้น บางครั้งก็ทำให้เกิดผลที่ไม่พึงปรารถนาขึ้นได้ น่าเสียดายว่าในบรรดานักศึกษามหาวิทยาลัยที่กำลังหาปริญญา ในทางวิทยาศาสตร์และปรัชญาก็ดี และในหมู่นักศึกษาระดับมัธยมก็ดี บุคคลเหล่านี้แม้จะเป็นผู้คงแก่เรียนและปัญญาสูงเพียงใดก็ตาม ก็ปรากฏว่ามีความรู้ในเรื่องโลกภายนอกมากกว่าเรื่องของตนเอง บุคคลเหล่านี้มักมีอารมณ์นิสัยพิศมัยการ มีสังคมนิสัยบกพร่องและมักจะคิดว่าปัญญาความรู้ที่ตนได้เรียนมาอย่างกว้างขวาง นั้นเป็นคุณธรรมอันสูงสุด อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่าบุคคลพวกนี้โดยแท้จริงก็หาความสุขไม่ได้นัก และตลอดเวลาเขาก็ซ่อนชอบบพร่องของตนไว้เบื้องหลังใจ คือ อางว่าตนเป็นนักปราชญ์ เป็นคอกเตอร์ และเป็นศาสตราจารย์ เป็นต้น"^๓

ข้อ ๑๐. ศาสนาเป็นแต่เพียงยาที่ทำให้มนุษย์ยอมอยู่ใต้อำนาจและทอคอาศัยใน ชีวิต

ข้อนี้เป็นข้อที่มีผู้ตอบรับน้อยที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง คือเพียง ๔.๑๗% จากจำนวนทั้งหมด ในกลุ่มอุคมคติ ๕ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ผู้ตอบเองเพื่อประโยชน์แก่สังคมนั้น ปรากฏว่าไม่มีใครตอบรับเลย เมื่อพิจารณาแล้วน่าจะสันนิษฐานว่า นิสิตส่วนใหญ่ไม่ยอมทอคอาศัยใน

^๓ดร. คักลาส เอ็ม. เบินส์ ความเกี่ยวข้องระหว่างพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ และอเทวนิยม แปลโดย ศิริ พุทธศุภร์ องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ๒๕๑๐ หน้า ๕๕

ชีวิตให้เป็นไปตามผลกรรมที่ทำไว้ หากคิดว่าการกระทำในปัจจุบันนี้จะส่งผลไปในอนาคต จึงยึดเอาอนาคตเป็นที่ตั้งแล้วพยายามดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งถ้าเป็นไปตามนี้ก็จะตรงกับทฤษฎีของ Adler ที่ว่า "มนุษย์เราถูกกระตุ้นโดยความคาดหวังของเขา ที่มีต่ออนาคตมากกว่าถูกกระตุ้นโดยประสบการณ์ในอดีต"^๔ ดังนั้นกฎของกรรมจึงไม่ทำให้ นิสิตต้องตกอยู่ใต้อ่านาจ หรือทอดอาลัยในชีวิตแต่อย่างใด

ข้อ ๑๑. ศาสนาในยุคปัจจุบันที่อารยธรรมก้าวหน้ามากนี้ เป็นสิ่งใกล้เคียงกับการเชื่อถือโศคกลาง

ผู้ตอบรับในข้อนี้มีค่อนข้างมาก คือ ๒๐.๘๖% จากจำนวนทั้งหมด นิสิตบางคน สงสัยว่าทำไมพุทธศาสนาปัจจุบันจึงมีสิ่งทีใกล้เคียงกับการถือโศคกลางนี้มาก ซึ่งคำตอบนี้จะ ได้จากคำบรรยายของท่านพุทธทาสภิกขุ ที่ว่า

"ผู้ที่มีความเข้าใจถูกต้องในพระพุทธศาสนา เขาจะไม่อ้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในสากลโลกมาเป็นเครื่องสนับสนุน มันเพิ่งมีขึ้นใหม่ไม่นานมานี้เอง เราจะเห็น ได้ว่าในประเทศไทยเรานี้ ยังมีความงมงายหนาแน่นยิ่งขึ้นกว่ายุคก่อน ๆ เป็น อันว่าเราไม่ควรสนใจว่าความงมงายนั้นเป็นสิ่งที่ไม่นานหว่าคเสียวไม่สำคัญ สำหรับเรา สิลัพพตปริมาสไมโซเพียงขอปฏิบัติอย่างสุณัช้อย่างใด แต่รายยิ่ง กว่าการปฏิบัติอย่างสุณัชและโคเสียวอีก ทำไมจึงวาวอย่างนี้? ถ้าเราพิจารณา ดูก็จะเห็นว่าสุณัชหรือโคที่เขาอ้างถึงในอรรถกถามันไม่โตกลัวผีสว่างเทวดา มัน ไม่โคฮอนวอนพระภูมิเหมือนพวกมนุษย์ มันไม่โคหมอบกราบสิ่งที่ไม่รู้จักตัว เหมือนกับพวกมนุษย์ ใครเคยเห็นสุณัชหรือโคกลัวผีกลัวเทวดาหรือทำพิธีบูชา บวงสรวงฮอนวอน เราจะเห็นว่าไม่มีเลย แต่แล้วทำไมมนุษย์ที่เจริญด้วย การศึกษาคีแล้วกลับมาหมอบกราบหัวจกคินไหวผีไหวสว่าง บวงสรวงบูชาเทวดา

^๔ Calvin S. Hall and Gardner Lindzey, Theories of Personality, John Wiley & sons, Inc., 1967, p. 119.

อันไหนมันจะร้ายกว่ากัน มันไม่ต้องสงสัยละ ความมั่งงายของคนที่เป็นถึงขนาด
นี้มันยอมร้ายยิ่งกว่าศีลและวัตร ของสุนัขหรือโคแ่น ๆ"^๕

ข้อ ๑๒. ศาสนาอาจจะเป็นสิ่งที่เหมาะสมสำหรับคนแก่ แต่สำหรับคนหนุ่มสาว
แล้ว เป็นสิ่งที่เขาจะรับไว้หรือทิ้งเสียก็ได้

สำหรับข้อนี้ มีผู้ตอบรับเพียง ๘.๒๕% จากจำนวนทั้งหมด ซึ่งแสดงว่านิสิตส่วนใหญ่
ยังเห็นว่าศาสนานั้นจำเป็นสำหรับคนหนุ่มสาวด้วย ซึ่งคำตอบนี้คงทำให้บุคคลที่หวงโย
ในเรื่องนี้มีความพอใจ เป็นต้นว่า นาย สมพร เทพสีทธา นายกยูงพุทธิกสมาคม เกยแสดง
ปาฐกถาในหัวข้อ พระพุทธศาสนากับเยาวชน ความว่า

"การที่เยาวชนไม่สนใจทางศาสนานั้นมีสาเหตุหลายประการ เยาวชนมัก
เข้าใจว่าศาสนาเป็นเรื่องของคนแก่ ศาสนาเป็นเรื่องหนัก บรรจุแต่เรื่องนรก
สวรรค์ กลัวจะถูกท้าวเป็นคนครี เลยเป็นโรคหาวคกลัวศาสนา ไมกลาเขา
ไกลกระดากกระเคื่อง นับเป็นเรื่อที่น่าสงสารมาก ไคแต่คมศาสนาเหมือนแมว
ที่เสียอาหาร ไมกลากินมาก ๆ คนที่เห็นทางศาสนาเื่อเอง ที่พอบพบประสบการณ
ในชีวิตรุนแรงก็ซาคที่ฟัง มักหาทางออกควยการฆาตว์ตาย ถ้าเป็นคนที่เขาใจ
ศาสนาก็จะไม่ทำเช่นนั้น"^๖

ข้อ ๑๓. ศาสนาเป็นเครื่องมือที่ชนชั้นปกครองใช้แสวงหาผลประโยชน์ให้กับ
ตนเอง แต่สำหรับคนธรรมดาแล้วไม่มีประโยชน์อะไร

^๕พุทธทาสภิกขุ ความมั่งงาย องค์การฟื้นฟูพุทธศาสนา หน้า ๘๒ - ๘๓

^๖ทวน วิริยาภรณ์ พุทธศาสนากับประชาชน ป. พิศนาคะการพิมพ์ ๒๕๐๕

ข้อนี้มีผู้ตอบรับน้อยมากกลุ่มอุดมคติ ๔ หรือกลุ่มที่ดำรงชีวิตอยู่ในศีลในธรรมนั้น ไม่มีผู้ตอบรับเลย การที่มีผู้ตอบรับน้อยอาจเนื่องมาจากว่า ปัจจุบันนี้ไม่ค่อยมีเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้น เหตุการณ์เหล่านี้ได้เกิดขึ้นในอดีตที่ผ่านมาแล้ว

ข้อ ๑๔. ศาสนานั้นที่จริงไม่จำเป็นสำหรับผู้ที่มีความพอใจในชีวิตของตนแล้ว

ผู้ตอบรับในข้อนี้มีค่อนข้างสูง ถ้าเทียบในบรรดาข้อความที่ไม่เห็นชอบด้วยกับศาสนาคือเฉลี่ยแล้วตอบรับ ๒๖.๐๔% นิสิตอาจเห็นว่าคนที่มีความพอใจในชีวิตของตนนั้น เป็นผู้ที่สามารถเอาชนะอุปสรรคและความทุกข์ได้และไม่มีความทะเยอทะยานจนเกินไป จึงสามารถดำเนินชีวิตไปได้โดยราบเรียบ ไม่จำเป็นต้องพึ่งศาสนาในแง่การแก้ทุกข์มากนัก

ข้อ ๑๕. ศาสนาเป็นแค่เพียงมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษคือคำบรรพ์

กลุ่มที่ตอบรับน้อยมากเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ คือกลุ่มวิชา ๔ หรือกลุ่มวิจิตรศิลป์ ซึ่งตอบรับ ๗.๖๕% นิสิตในกลุ่มวิชานี้โดยมาก ไข้คำจำกัดความของศาสนาว่าเป็นกฎความจริงของชีวิตและกฎธรรมชาติ (Truth) มีนิสิตผู้หนึ่งในกลุ่มนี้เขียนว่า คำศาสนาที่หมายถึงลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์นั้นเป็นไปในระดับสามัญชน ถ้าในระดับปัญญาชนจะต้องหมายถึง Truth ซึ่งถ้าเป็นเช่นนี้แล้วพวกนี้ก็มีความโน้มเอียงที่จะปฏิเสธว่าศาสนาเป็นเพียงมรดกที่ตกทอดมา เพราะเมื่อเป็นความจริงก็ย่อมทนต่อการพิสูจน์ของกาลเวลาและคงอยู่ต่อไปตราบใดที่ยังไม่มีผู้ใดหาความจริงใหม่มาลบล้างได้

ข้อ ๑๖. การที่นักวิทยาศาสตร์เชื่อในเรื่องศาสนานั้นแสดงให้เห็นถึงทัศนคติที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิทยาศาสตร์

กลุ่มที่ตอบรับน้อยที่สุดได้แก่กลุ่มวิชา ๓ หรือกลุ่มมนุษยศาสตร์คือตอบรับเพียง ๑.๘๖% ซึ่งแสดงว่าไม่เห็นด้วยกับการที่ไปว่านักวิทยาศาสตร์นี้มีความเชื่อทางศาสนา ซึ่งเมื่อคิดดูแล้วก็คล้ายกับว่าเป็นการช่วยแก้แทนนักวิทยาศาสตร์ที่มีความเชื่อทางศาสนา อย่างไรก็ตาม นิสิตวิทยาศาสตร์เองก็ให้คำอธิบายว่าเรื่องศาสนากับวิทยาศาสตร์นั้นไม่ได้ก้าวท้าวกันแต่อย่างใด ศาสนานั้นเป็นเรื่องของจิตใจ ซึ่งต้องการที่ยึดเหนี่ยวและเป็นที่พัก เพราะบางครั้งเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ไม่สามารถจะแก้ปัญหาทางด้านจิตใจได้

ข้อ ๑๗. การตัดสินใจที่จะยอมรับศาสนาหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับความรู้สึกและอารมณ์ของมนุษย์เท่านั้น

เมื่อพิจารณาข้อความที่ไม่เห็นชอบด้วยกับศาสนาแล้วจะเห็นว่า ข้อนี้มีผู้ตอบรับมากเป็นอันดับ ๓ เหตุผลที่จะได้จากข้อนี้คงคล้ายคลึงกับข้อ ๒ คือว่าจะมองศาสนาในแง่ไหน ในข้อ ๒ มองศาสนาในแง่ศีลธรรมจรยากับแง่ความจริง ในข้อนี้จะมองในแง่เป็นสิ่งที่เข้าใจตามอัตนัยและเป็นสิ่งที่มีความหมายสำคัญโดยสัมพัทธ์เท่านั้น (purely subjective and relative) กับในแง่สิ่งที่มีอยู่จริงและเป็นความจริง (objectivity and truth) ถ้ามองในแง่แรกแล้วก็ควรจะตอบได้ว่า การตัดสินใจที่จะยอมรับศาสนาหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับความรู้สึกและอารมณ์ของมนุษย์เท่านั้น แต่ถ้าจะมองในแง่หลังก็ต้องตอบว่าทำตามความรู้สึกและอารมณ์ไม่ได้ ต้องยอมรับเพราะเป็นความจริง ดังนั้นข้อนี้จึงตอบได้ลำบากสำหรับผู้ที่มีพื้นฐานทางศาสนาค่อนข้างดี แต่ยังไม่มีความเชื่อ เพราะเขาจะต้องย้อนถามหรือไม่ก็ตอบแบบสองแง่ ซึ่งดูเหมือนกัน (contradictory) อย่างไรก็ตามถ้าจะถามผู้ที่มีความเชื่อทางศาสนาอย่างแน่นแฟ้นแล้ว เขาจะปฏิเสธทันทีว่าการยอมรับศาสนานั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับความรู้สึกและอารมณ์ หากแต่ขึ้นอยู่กับความจริงและเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง

ข้อ ๑๘. ศาสนาเป็นแค่เพียงการเรียกร้องขอความช่วยเหลือจากพระเจ้าในเวลาทุกข์ร้อน

มีผู้ตอบรับข้อนี้โดยเฉลี่ย ๑๒.๐๘% กลุ่มที่ตอบรับน้อยที่สุดได้แก่กลุ่มอุคมคติ ๔ หรือกลุ่มค่างชีวิตอยู่ในศีลในธรรมซึ่งตอบรับ ๑.๘๒% อาจตีความหมายได้ว่า กลุ่มนี้โดยปกติแล้วคงประกอบศาสนกิจอยู่เป็นประจำไม่โซ่มาจนถึงเมื่อยามคับขันหรือวาระสุดท้าย มีนิสิตที่ตอบแบบสัมภาษณ์ข้อเขียนได้อธิบายในข้อความที่ประทับใจกับศาสนาว่า คนได้นึกถึงศาสนาเมื่อต้องเสี่ยงชีวิตออกมาจากวงล้อมของผู้ก่อการร้าย พฤติกรรมเช่นนี้ยอมแสดงให้เห็นว่านิสิตผู้นี้ได้นึกถึงศาสนาเมื่อยามคับขัน จึงต่างจากกลุ่มที่ค่างชีวิตในศีลในธรรม

ข้อ ๑๙. ศาสนาช่วยมนุษย์ให้พ้นจากความว่างเปล่าและว้าเหว

กลุ่มที่ตอบรับมากที่สุดได้แก่กลุ่มวิชา ๓ หรือกลุ่มมนุษยศาสตร์ ซึ่งตอบรับ ๕๐.๑๕% แม้แต่กลุ่มพื้นฐานความเชื่อ ๔ ซึ่งไม่มีความเชื่อก็ตอบรับ ๒๒.๕๐% แสดงว่านิสิตส่วนใหญ่เห็นคุณค่าทางศาสนาว่าสามารถนำความอบอุ่น ความปลอบใจและความหวังมาสู่ผู้ที่เชื่อถือได้

ข้อ ๒๐. เพื่อที่จะได้ความสุขอย่างแท้จริงนั้นจำเป็นต้องอาศัยศาสนา

กลุ่มที่เห็นค่าน้อยที่สุดได้แก่กลุ่มพื้นฐานความเชื่อ ๔ หรือกลุ่มไม่มีความเชื่อ ซึ่งเห็นค่าน้อย ๓๗.๕๐% ถัดขึ้นมาได้แก่กลุ่มอุคมคติ ๕ หรือกลุ่มที่ทุ่มเทตนเองเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมเห็นค่าน้อย ๔๒.๘๕% ทั้งนี้อาจหมายความว่าความสุขที่เขาได้นั้นส่วนใหญ่ได้มาจากการทำประโยชน์ให้ผู้อื่น อย่างไรก็ตามนิสิตส่วนใหญ่ก็ยังเห็นว่าความสุขทางใจนั้นโดยมากได้มาจากศาสนา นิสิตผู้นึงได้เขียนในแบบสัมภาษณ์ข้อเขียนว่า ตนมีความสุขมากที่สุดในชีวิตเมื่อได้เข้าไปนั่งเฝ้าบิณฑบาตในวัด

ข้อ ๒๑. ศาสนาเป็นพลังที่จะแก้ไขความไม่เป็นระเบียบของสังคมและซัจจ
 ความเห็นตัวเองเป็นสำคัญของมนุษย์

กลุ่มที่เห็นด้วยอย่างมากได้แก่กลุ่มวิชา ๔ หรือกลุ่มวิจิตรศิลป์คือ ๘๗.๕๓% รอง
 ลงมาได้แก่กลุ่มอุดมคติ ๔ และ ๕ หรือกลุ่มที่ดำรงชีวิตในศีลในธรรมและกลุ่มทุ่มเทตนเอง
 เพื่อประโยชน์แก่สังคมซึ่งเห็นด้วย ๘๔.๒๓% และ ๘๐.๕๗% ตามลำดับ จากคำจำกัดความ
 ของศาสนาที่นิสิตแต่งขึ้นเพื่อต้องการให้ทุกคนใช้ มีบางคนได้เน้นเรื่องความเป็นอยู่อย่าง
 สงบของคนในสังคม ซึ่งแสดงว่านิสิตมีความต้องการให้ศาสนาเป็นเครื่องแก้ความไม่สงบใน
 สังคมและเห็นว่าอาจช่วยได้มากกว่ากฎหมาย โภยเหตุที่ศาสนาสามารถควบคุมได้ถึงความ
 รู้สึกนึกคิดและการกระทำ ในขณะที่กฎหมายควบคุมได้เฉพาะการกระทำเท่านั้น

ในข้อความตอนหลังที่ว่าศาสนาช่วยซัจจความเห็นตัวเองเป็นสำคัญของมนุษย์นั้น
 มีผู้นับสนุนว่าเป็นความจริงเพราะถ้ามนุษย์ไม่ยึดมั่นในศาสนาแล้ว ก็มักมีความโน้มเอียง
 ที่จะยึดตัวเอง นิสิตผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ข้อเขียนคนหนึ่งให้ความเห็นว่าคนเราควรมีหลักที่
 ใจเป็นมาตรฐานร่วมกันเพราะไม่เช่นนั้นแล้ว แต่ละคนก็คิดว่าเหตุผลของตนถูก

ข้อ ๒๒. ศาสนาให้ความหมายแก่ชีวิต และให้ความกระจ่างในวัตถุประสงค์
 ของการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์

กลุ่มนิสิตที่เห็นด้วยกับข้อนี้จะคล้ายคลึงกับที่เห็นด้วยในข้อ ๒๑ จากแบบสัมภาษณ์
 ข้อเขียนนิสิตผู้หนึ่งให้เหตุผลว่า ศาสนาได้ให้คำตอบแก่เขาว่าที่เขาเกิดมานี้ เพราะกฎ
 แห่งกรรม เมื่อเข้าใจเช่นนี้แล้วจึงยอมทนทุกข์อยู่ในโลกนี้ได้ ถ้าจะมองให้ไกลออกไปถึง
 ศาสนาอื่น เช่นศาสนาคริสต์แล้วจะเห็นว่าศาสนานั้นก็ให้คำตอบอีกแบบหนึ่ง ซึ่งพบในหัวข้อ
 The Destiny of Man ว่า

"คนเรามีชีวิตอยู่ในโลกนี้ก็เพื่อให้เป็นไปตามน้ำพระทัยของพระบิดาในสวรรค์ และจุดหมายปลายทางของมนุษย์ก็คือดินแดนของพระบิดาในสวรรค์"^๗

ข้อ ๒๓. ศาสนาช่วยให้เกิดสันติสุขในมวลมนุษย์ได้อย่างมาก

นิสิต ๘๘.๓๖% ตอบว่าจริง แต่มีบางส่วนหนึ่งให้เหตุผลว่าศาสนาก็เคยทำให้เกิดความวุ่นวายเคืองร้อนในมวลมนุษย์เหมือนกัน เช่น สงครามศาสนา เป็นต้น

ข้อ ๒๔. ศาสนาช่วยฝึกระเบียบวินัย และศีลธรรมจรรยาให้แก่มนุษย์

ข้อนี้มีผู้ตอบรับมากที่สุด คือ ๘๖.๐๓% สำหรับกลุ่มวิชา ๓ หรือกลุ่มมนุษยศาสตร์ นั้นเห็นด้วย ๑๐๐% จะเห็นว่านิสิตส่วนใหญ่มองศาสนาในแง่ศีลธรรมจรรยา และเห็นว่าคำสอนศีลธรรมจะต้องมีรากฐานมาจากศาสนา ซึ่งข้อนี้นิสิตหลายคนเข้าใจว่าศาสนาก็คือศีลธรรมนั่นเอง แทนที่จะหมายถึงกฎแห่งความจริงของชีวิตและกฎธรรมชาติ ดังที่เลือกกันมากเป็นอันดับ ๑ (ดูตารางที่ ๓) อย่างไรก็ตามนิสิตส่วนใหญ่เห็นว่าคนเราต้องมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ทำแต่ความดี ถ้าไม่มีศาสนาแล้วก็จะไม่มีหลักที่จะยึดและปฏิบัติตาม

ข้อ ๒๕. ศาสนาช่วยขจัดความไม่สบายใจที่กลัวว่าตายแล้วจะไปไหน

ข้อนี้มีผู้ตอบรับน้อยที่สุดในบรรดาข้อความที่เห็นชอบด้วยกับศาสนา คือ ๔๕.๘๐% ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ที่นิสิตยังอยู่ในวัยที่แข็งแรงห่างไกลจากความแก่และความตาย จึงไม่ค่อยคิดในเรื่องนี้ แต่อาจจะคิดเมื่อความตายใกล้เข้ามาแล้วก็ได้ อีกประการหนึ่ง ผู้ที่เชื่อในกฎ

^๗ David H.C. Read, The Christian Faith, The English University Press Ltd., 1965, p.158.

แห่งกรรม และไต่กระทำแต่ความดีก็ย่อมคาดว่าการกรรมนี้คงคิดตัวไปเมื่อตนตายแล้ว จึงไม่ค่อยกังวลกับเรื่องนี้

ข้อ ๒๖. ศาสนาช่วยเราความปรารถนาในตัณหาที่พัฒนาตัวเอง

ข้อนี้รู้สึกตอบรับค่อนข้างน้อยถ้าเทียบกับข้ออื่น ๆ อาจเป็นเพราะยังมองไม่เห็น ว่าทำไมจึงต้องพัฒนาตัวเอง แต่ถ้าเข้าใจว่าศาสนามุ่งที่ความสมบูรณ์ที่สุด (Perfection) ก็จะได้เห็นพ้องกับคำกล่าวของท่านพุทธทาสที่ว่า

"กรรมไม่คำไม่ขานนี้ ผู้ทำไม่ไถ่หวังเอาบุญเอาสวรรค์เข้าตัว แต่ทำไปตามมนุษยธรรมเพื่อความสุข หรือเพื่อประโยชน์ของคนอื่นทั้งนั้นถ้าคนจะไ้รับบ้างก็เป็นผลพลอยได้ เรื่องมันจึงต่างกับกรรมชาวที่พวกเราหลงนิยมกันอยู่ (กรรมชาวอย่างที่เขาพุทธเรียกกันว่าทำแล้วได้บุญ เมื่อตายแล้วขึ้นสวรรค์ และได้อะไรต่ออะไรทุกอย่าง สุกแต่จะสวรรค์เอามาสอนกัน บางคนที่ไม่ใช่ปัญญาเลยเกิดการเมาสวรรค์ เมาบุญ จะทำอะไร ๆ ก็มุ่งแต่จะเอาบุญมาเข้าตัว หรือพรรคพวกของตัวเลยลืมนุญธรรมอย่างอื่น ๆ เช่น ความเมตตากรุณาผู้อื่น เอื้อเพื่อเผื่อแผ่เพื่อนมนุษย์อื่น ๆ กิจการใดที่ไม่ถูกโฉลกคิดว่าจะได้บุญ ได้สวรรค์ โดยตรงแล้วเขาก็ไม่สนใจ) คนที่ทำบุญโดยไม่หวังอะไรตอบแทนนั้นมีคุณธรรมสูงน่าเคารพยิ่ง เขามีใจสะอาดสว่างส่งบอญุ่ตลอดเวลา สมตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ให้ทำแต่ความดี ไม่ทำชั่ว และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ กล่าวคือไม่ยึดมั่นต่อสิ่งใดเลย แม้ในเรื่องบุญกุศลที่ตนเชื่อว่าตนจะไ้รับ"^๔

^๔พุทธทาส ภิกขุ ปาฐกถาเรื่อง สิ่งที่เรายังสนใจกันน้อยไป แสดง ณ พุทธสถาน เชียงใหม่ ๒๕๐๘ หน้า ๒๘ - ๓๐.

ข้อ ๒๗. ศาสนาเป็นสิ่งที่คุ้มค่ายิ่ง เพราะเป็นที่พึ่งทางใจของมนุษย์

ข้อนี้มีผู้ตอบรับมากเป็นอันดับ ๓ ในบรรดาข้อความที่เห็นชอบด้วยกับศาสนาที่มีผู้ตอบรับ ๘๓.๔๘%

เมื่อพิจารณาจากกลุ่มต่าง ๆ จะเห็นว่ากลุ่มอุคมคติ ๔ หรือกลุ่มที่ดำรงชีวิตอยู่ในศีลในธรรมเห็นด้วย ๑๐๐% แสดงว่าเห็นคุณค่าของศาสนาอย่างเต็มที่ ระหว่างกลุ่มชายและหญิง ปรากฏว่าจำนวนผู้ตอบรับของกลุ่มหญิงมากกว่ากลุ่มชาย ประมาณ ๖% ซึ่งทำให้เห็นว่าผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะใช้ศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจมากกว่าชาย ซึ่งข้อนี้ย่อมสอดคล้องกับข้อ ๑ ที่ว่า ผู้ชายมีแนวโน้มที่จะเน้นเรื่องความเชื่อมั่นในตัวเองมากกว่าผู้หญิง อย่างไรก็ตามไม่ปรากฏว่ามีกลุ่มไหนที่ไม่ยอมรับข้อนี้ แม้แต่กลุ่มที่ไม่มีความเชื่อก็ยังยอมรับถึง ๘๕% นี้ย่อมแสดงว่ามนุษย์ส่วนใหญ่นั้นถึงแม้จะเข้มแข็งและเชื่อมั่นตัวเองบางครั้งก็ต้องการความอบอุ่น ความปลอบใจจากศาสนาโดยเฉพาะในยามที่พลัดพรากจากสิ่งที่ตนรักและเป็นทุกข์

ข้อ ๒๘. ศาสนาช่วยแก้ความกังวลของมนุษย์

กลุ่มที่เห็นด้วยมากที่สุดคือกลุ่มอุคมคติ ๔ หรือกลุ่มที่ดำรงชีวิตในศีลในธรรม และกลุ่มวิชา ๔ หรือกลุ่มวิจิตรศิลป์ ซึ่งเห็นด้วย ๘๖.๑๕% และ ๘๒.๓๐% ตามลำดับ จากแบบสัมภาษณ์ข้อเขียนมีนิสิตหลายคนเขียนไว้ว่า ปัญหาบางอย่างนั้นไม่สามารถแก้ไขด้วยเหตุผล ต้องใช้ศาสนาเป็นเครื่องแก้ หรือเป็นเครื่องผ่อนหนักให้เป็นเบา

ข้อ ๒๙. ศาสนาที่ทำให้มนุษย์เข้าใจความจริงอันสูงสุด ความงาม และความดีนั้นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับมนุษย์

กลุ่มที่เห็นด้วยมากที่สุดคือกลุ่มวิชา ๔ หรือกลุ่มวิจิตรศิลป์ ซึ่งมีผู้ตอบรับถึง ๘๕.๘๗% ทั้งนี้อาจเป็นเพราะศาสนาในความหมายนี้สามารถคลายใจในงานอาชีพของเขาก็ได้ แต่เมื่อพิจารณาคุณ นิสิตส่วนรวมแล้ว ปรากฏว่ามีผู้ตอบรับเพียง ๘๕.๓๕% ซึ่งต่ำกว่า

ข้อที่พูดเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยา ทั้ง ๆ ที่ข้อนี้มีคำว่า "ความจริง" ซึ่งเป็นคำจำกัดความของศาสนาที่นิสิตเลือกมากที่สุด บางทีอาจเป็นไปได้ที่ในข้อนี้มีคำว่า "ความงาม" ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยเน้นในพุทธศาสนา และเป็นสำนวนแบบฝรั่งที่ไทยไม่คุ้นเคย

ข้อ ๓๐. อาจกล่าวได้ว่าชีวิตที่ยึดศาสนาเป็นหลักนั้นสมควรได้รับความเคารพนับถือ

ข้อนี้มีผู้ตอบรับ ๖๗.๖๖% จากจำนวนนิสิตทั้งหมด ที่น่าประหลาดใจก็คือ กลุ่มอุดมคติ ๓ หรือกลุ่มที่แสวงหาคำแห่งในสังคม ความร่ำรวย และชื่อเสียงนั้นเป็นกลุ่มที่ตอบรับมากที่สุดคือ ๗๗.๑๕% และรองลงมาได้แก่กลุ่มอุดมคติ ๔ หรือกลุ่มที่ดำรงชีวิตอยู่ในศีลในธรรม ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่ากลุ่มอุดมคติ ๓ นั้น ถึงแม้จะไม่ได้เลือกดำเนินชีวิตอยู่ในศีลในธรรมหรือไม่ได้ผูกมัดตัวเองกับศาสนาจนเกินไปนั้น ได้ติดต่อสมาคมกับผู้ที่ยึดศาสนาเป็นหลัก หรือนักบวชเป็นต้น และได้เห็นคุณค่าของบุคคลเหล่านั้น จึงทำให้เกิดความรู้สึกยกย่องนับถือ โดยที่ตนเองไม่ได้เป็นอย่างท่านเหล่านั้นก็ได้ นิสิตชายคนหนึ่งได้เคยบวชเรียนมาแล้ว ได้เขียนในแบบสัมภาษณ์ข้อเขียนว่า รู้สึกประทับใจที่เห็นบุคคลทั่วไปให้ความเคารพนับถือตน จึงทำให้เกิดความตั้งใจที่จะทำตนให้เป็นที่น่านับถือแก่คนทั่วไปต่อไป

ข้อ ๓๑. มนุษย์จะต้องมีทัศนคติที่เข้าใจและเคารพนับถือศาสนา

กลุ่มที่ตอบรับมากที่สุดคือกลุ่มอุดมคติชีวิต ๔ หรือกลุ่มที่ดำเนินชีวิตในศีลในธรรมคือตอบรับ ๔๔.๔๖% และกลุ่มที่ตอบรับน้อยที่สุดคือกลุ่มที่ไม่มีความเชื่อ ซึ่งตอบรับ ๓๗.๕๐% ซึ่งเป็นไปตามลักษณะที่คาดไว้

ข้อ ๓๒. ศาสนาทำให้เกิดความสงบในส่วนลึกของจิตใจมนุษย์

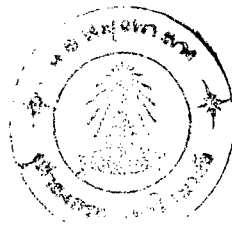
ข้อนี้มีกลุ่มที่เห็นด้วย ๑๐๐% คือกลุ่มวิชา ๔ หรือกลุ่มวิจิตรศิลป์ และกลุ่มอุดมคติ ๕ หรือกลุ่มทุ่มเทตนเองเพื่อประโยชน์แก่สังคม แม้แต่กลุ่มที่ไม่มีความเชื่อก็ตอบรับ ๒๒.๕๐% เมื่อดูจากส่วนรวมแล้วมีผู้ตอบรับ ๘๒.๐๘% นับว่าเป็นข้อที่มีผู้เห็นด้วยมากที่สุด จากแบบสัมภาษณ์ข้อเขียนมีนิสิตเขียนไว้ว่า ศาสนาช่วยทำให้จิตใจสงบอย่างแท้จริง การที่ได้เข้าไปในวัดไปฟังพระสวดมนต์ทำให้หายท้อแท้ และมีกำลังใจที่จะต่อสู้กับชีวิตต่อไป นิสิตหญิงคนหนึ่งเขียนประสบการณ์ที่มีความประทับใจทางศาสนาว่า ตนได้เข้าไปในโบสถ์ของคาทอลิกและโปรเตสแตนต์ รู้สึกว่าเมื่อเข้าไปแล้วเกิดความอบอุ่นใจอย่างบอกไม่ถูก ความทุกข์ต่าง ๆ หายไปหมด

ข้อ ๓๓. ศาสนานั้นเป็นเสมือนหนทางที่อุดมสมบูรณ์หาที่เปรียบมิได้ เพราะฉะนั้นมนุษย์จึงควรเดินไปตามทางสายนี้

กลุ่มที่ไม่มีความเชื่อไม่ยอมตอบรับในข้อนี้เลย ส่วนกลุ่มอื่น ๆ ก็ตอบรับน้อย เมื่อเทียบกับข้ออื่น ๆ แล้ว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนิสิตเห็นว่า การเดินไปตามทางของศาสนา นี้หมายถึงการ เป็นนักบวช หรือเป็นคนแก้วศีลซึ่งเขาไม่มีศรัทธาแรงกล้าถึงเพียงนั้น สิ่งที่ เขาทำได้คือใช้ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในการทำดีวันชั่ว และใช้ประกอบพิธีต่าง ๆ เช่น ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน งานศพ เป็นต้น

ข้อ ๓๔. ถ้าศาสนาสูญหายไปจากโลกแล้วก็จะเป็นการสูญเสียอย่างหนึ่ง สำหรับมนุษยชาติ

ข้อนี้มีผู้ตอบรับ ๘๕.๓๔% ซึ่งแสดงเจ้านิสิตเห็นศาสนาเป็นสิ่งจำเป็นและมีคุณค่า ควรให้มียุ่ต่อไปเพื่อประโยชน์แก่ตัวเองและแก่สังคม การสูญเสียศาสนาย่อมทำให้มนุษย์ ขาดที่พึ่งทางใจและอาจทำให้สังคมอลเวง เพราะคนไม่มีอะไรยึด ซึ่งจะ เป็นการเพิ่มภาระ ให้แก่กฎหมายของบ้านเมือง

ข้อ ๓๕. คำสอนศาสนาเป็นสิ่งที่ค้ำชูในแง่ศีลธรรม และเป็นสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องสำหรับมนุษยชาติ

ข้อนี้มีผู้ตอบรับมากเป็นอันดับ ๒ ในบรรดาข้อความที่เห็นชอบด้วยกับศาสนา คือ ๘๔.๖๘% กลุ่มวิชา ๔ หรือกลุ่มวิจิตรศิลป์ตอบรับ ๑๐๐% กลุ่มไม่มีความเชื่อตอบรับ ๓๕% ซึ่งแสดงว่านิสิตส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของศาสนาในแง่ศีลธรรมมาก

นิสิตหญิงคนหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นในแบบสัมภาษณ์ข้อเขียนว่า "ข้าพเจ้าเองยอมรับว่าการมีศาสนาเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับตัวข้าพเจ้ามาก และทั้งยังเชื่อว่าศาสนาทำให้เราอยู่ในขอบเขตของศีลธรรมจรรยาและจรรยาบรรณของสังคมไว้ได้ อย่างไรก็ตาม คนจะมีศาสนาหรือไม่ ไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่คน ๆ นั้นมีหลักเกณฑ์ของศีลธรรมจรรยาในการประพฤติตนหรือไม่เท่านั้น" คำกล่าวนี้ย่อมแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่านิสิตคนนี้ยอมรับศาสนาเพราะคำสอนเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยาแท้ ๆ

ข้อ ๓๖. มนุษย์จำเป็นต้องคิดเรื่องศาสนาอย่างน้อยครั้งหนึ่งในชีวิต

ผู้ตอบรับในข้อนี้มี ๘๖.๒๖% ซึ่งจึกว่าค่อนข้างสูงจากแบบสัมภาษณ์ข้อเขียน ซึ่งถามเกี่ยวกับประสบการณ์หรือความประทับใจที่ทำให้ นิสิตเคยคิดถึงศาสนานั้น นิสิตคนหนึ่งบอกว่าเคยคิดเรื่องศาสนาเมื่อเวลามีทุกข์ และจะนั่งครีครองคิดว่า ตนทำอะไรที่ไม่ดีจึงทำให้เกิดทุกข์ ซึ่งแสดงว่านิสิตผู้นี้พยายามคิดเรื่องกฎแห่งกรรมในพุทธศาสนา

คนบางคนอาจเคยคิดเรื่องศาสนาเมื่อเกิดความสงสัยในชีวิตก็ได้ เช่น สงสัยว่าชีวิตคืออะไร เราอยู่ไปทำไม Ross ได้กล่าวไว้ว่า "ในการที่คนเราจะมีชีวิตอยู่อย่างสมบูรณ์เราจะต้องถามเกี่ยวกับความหมายของชีวิต และพยายามหาคำตอบที่พึงพอใจ ความสงสัยและปัญหาเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความซื่อสัตย์ต่อตัวเรา และเป็นการวัดความพยายามของเราที่จะเพิ่มความเข้าใจในตัวเอง"^๘

^๘ Floyd H. Ross and Tynette Hills, The Great Religions by Which Men Live, Fawcett Publications, Inc., 1956, p. 17.

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมุติฐาน

๑. ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไปนี้จะวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมุติฐานที่ว่า "ทัศนคติของนิสิตชายและนิสิตหญิงที่มีต่อศาสนาจะแตกต่างกัน" เมื่อเขียนเป็นสมมุติฐานไร้นัยสำคัญเพื่อทดสอบในทางสถิติแล้วก็จะเขียนได้ว่า "ทัศนคติของนิสิตชายและนิสิตหญิงที่มีต่อศาสนาจะไม่แตกต่างกัน"

ข้อมูลปรากฏดังตารางที่ ๕

ตารางที่ ๕ การวิเคราะห์ความแปรผันของคะแนนทัศนคติที่ได้จากกลุ่มนิสิตชายและกลุ่มนิสิตหญิง

แหล่งของความแปรผัน	S.S.	d.f.	M.S.	F.
ระหว่างกลุ่ม	๑๓๕๓.๓๘	๑	๑๓๕๓.๓๘	๖.๓๘**
ภายในกลุ่ม	๘๕๖๔๑.๕๘	๔๒๘	๒๐๐.๐๘	
ทั้งหมด	๘๖๙๙๔.๙๖	๔๒๙		

**

$$P < .๐๑$$

ค่า F ในตารางที่ ๕ แสดงให้เห็นว่าคะแนนทัศนคติของกลุ่มนิสิตชายและกลุ่มนิสิตหญิงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งหมายความว่า ทัศนคติของนิสิตชายและนิสิตหญิงที่มีต่อศาสนาแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของคะแนนในกลุ่มทั้งสองปรากฏว่า กลุ่มชายได้เท่ากับ ๑๓๔.๓๓ และกลุ่มหญิงได้เท่ากับ ๑๓๘.๓๐ นั้นย่อมหมายความว่า นิสิตหญิงมีทัศนคติที่เห็นชอบด้วยกับศาสนามากกว่านิสิตชาย และเห็นความจำเป็นของศาสนามากกว่านิสิตชายด้วย

๒. ต่อไปนี้จะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมุติฐานที่ว่า "นิสิตที่ศึกษาในกลุ่มวิชาที่ต่างกัน จะมีทัศนคติต่อศาสนาต่างกัน" เมื่อเขียนเป็นสมมุติฐานไว้เรียบร้อยแล้ว เพื่อทดสอบในทางสถิติแล้ว จะเขียนว่า "นิสิตที่ศึกษาในกลุ่มวิชาที่ต่างกันจะมีทัศนคติต่อศาสนาไม่แตกต่างกัน"

กลุ่มวิชา

๑. วิทยาศาสตร์
๒. สังคมศาสตร์
๓. มนุษยศาสตร์
๔. วิจิตรศิลป์

ข้อมูลปรากฏผลดังตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ การวิเคราะห์ความแปรผันของคะแนนทัศนคติของนิสิตเมื่อจำแนกตามกลุ่มวิชา

แหล่งของความแปรผัน	S.S.	d.f.	M.S.	F.
ระหว่างกลุ่ม	๑๓๘๔.๕๑	๓	๔๖๑.๕๐	๒.๒๘
ภายในกลุ่ม	๘๕๖๑๔.๘๕	๔๒๖	๒๐๐.๘๓	
ทั้งหมด	๘๖๙๙๙.๓๖	๔๒๙		

ค่า F ในตารางที่ ๒ แสดงว่าคะแนนทัศนคติของนิสิตเมื่อจำแนกตามกลุ่มวิชานั้นไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญของสถิติที่ระดับ .๐๑ นั้นยอมหมายความว่า นิสิตที่ศึกษาในกลุ่มวิชาที่ต่างกันจะมีทัศนคติต่อศาสนาไม่แตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยในกลุ่มต่าง ๆ ปรากฏดังนี้

๑. กลุ่มวิทยาศาสตร์ ๑๓๔.๗๒
๒. กลุ่มสังคมศาสตร์ ๑๓๗.๕๕
๓. กลุ่มมนุษยศาสตร์ ๑๓๗.๖๒
๔. กลุ่มวิจิตรศิลป์ ๑๔๐.๔๓

ดังนั้นความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเหล่านี้จึงเป็นความแตกต่างโดยบังเอิญเท่านั้น เป็นความแตกต่างที่ไม่มีความสำคัญทางสถิติ

๓. ข้อมูลต่อไปนี้จะวิเคราะห์ เพื่อทดสอบสมมุติฐานที่ว่า "ทัศนคติต่อศาสนาของนิสิตที่ยึดถืออุดมคติของชีวิตต่างกันจะแตกต่างกัน" เมื่อเขียนเป็นสมมุติฐานวิจัยสำคัญเพื่อทดสอบในทางสถิติแล้วจะเขียน "ทัศนคติต่อศาสนาของนิสิตที่ยึดถืออุดมคติของชีวิตต่างกันจะไม่แตกต่างกัน"

กลุ่มอุดมคติ

๑. ไม่มีเป้าหมายเฉพาะพยายามดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม
๒. ดำรงชีวิตตามความชอบและความสนใจของคุณ
๓. แสวงหาตำแหน่งในสังคม ความร่ำรวย และชื่อเสียง
๔. ดำรงชีวิตอยู่ในศีลในธรรม
๕. หุ้มนตนเองเพื่อประโยชน์แก่สังคม

ข้อมูลปรากฏผลดังตารางที่ ๗

ตารางที่ ๗ การวิเคราะห์ความแปรผันของคะแนนทัศนคติของนิสิตเมื่อจำแนกตามกลุ่มอุดมคติของชีวิต

แหล่งของความแปรผัน	S.S.	d.f.	M.S.	F.
ระหว่างกลุ่ม	๓๔๕๒.๓๘	๔	๘๖๓.๐๘	๔.๓๘**
ภายในกลุ่ม	๘๓๕๔๖.๘๘	๘๒๕	๑๐๒.๕๘	
ทั้งหมด	๘๖๙๙๙.๒๖	๘๒๙		

** P < .๐๑

ค่า F ในตารางที่ ๗ แสดงให้เห็นว่าคะแนนทัศนคติของนิสิตเมื่อจำแนกตามกลุ่มอุดมคติแล้วจะแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

เนื่องจากทัศนคติของนิสิตเมื่อจำแนกตามกลุ่มอุดมคติแล้วมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติดังกล่าว ผู้วิจัยจึงใช้ Studentized Range Test แบบ Newman-Keuls ทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของแต่ละคู่ซึ่งได้แสดงใน ตารางที่ ๘

ตารางที่ ๘ การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างคู่ของกลุ่มอุดมคติ โดยวิธีการของ Newman-Keuls.

กลุ่ม		กลุ่ม ๓	กลุ่ม ๒	กลุ่ม ๕	กลุ่ม ๑	กลุ่ม ๔
	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	๑๓๔.๕๔	๑๓๕.๓๕	๑๓๕.๔๒	๑๓๗.๓๕	๑๔๓.๕๔
กลุ่ม ๓	๑๓๔.๕๔		๐.๘๑	๐.๘๘	๒.๘๑	๕.๕๐
กลุ่ม ๒	๑๓๕.๓๕			.๐๗	๒.๐๐	๔.๕๕
กลุ่ม ๕	๑๓๕.๔๒				๑.๕๓	๔.๕๒
กลุ่ม ๑	๑๓๗.๓๕					๖.๕๕
กลุ่ม ๔	๑๔๓.๕๔					
r.			๒	๓	๔	๕
q.99(r,425)			๓.๖๔	๔.๑๒	๔.๕๐	๕.๖๐
$\sqrt{M.S.error/n \cdot q.99(r,425)}$			๗.๑๗	๘.๑๑	๘.๖๖	๙.๐๖
		กลุ่ม ๓	กลุ่ม ๒	กลุ่ม ๕	กลุ่ม ๑	กลุ่ม ๔
กลุ่ม ๓						**
กลุ่ม ๒						
กลุ่ม ๕						**
กลุ่ม ๑						
กลุ่ม ๔						

** P < .๐๑

จากผลการวิเคราะห์ในตารางที่ ๔ แสดงให้เห็นว่าค่าเฉลี่ย ของกลุ่ม ๓ และกลุ่ม ๔ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ย ของกลุ่มทั้งสองแล้ว จะเห็นว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่ม ๔ มากกว่าของกลุ่ม ๓ ดังนั้น กลุ่ม ๔ จะมีทัศนคติที่เห็นชอบด้วยกับศาสนามากกว่ากลุ่ม ๓ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

นอกจากนี้ยังมีค่าเฉลี่ยของกลุ่ม ๕ และกลุ่ม ๔ ซึ่งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของกลุ่มทั้งสองจะเห็นว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่ม ๔ มากกว่าของกลุ่ม ๕ ดังนั้นกลุ่ม ๔ จะมีทัศนคติที่เห็นชอบด้วยกับศาสนามากกว่ากลุ่ม ๕ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ด้วย สำหรับกลุ่มอื่น ๆ จับเป็นคู่ ๆ แล้วปรากฏว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

๔. ต่อไปนี้จะวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมุติฐานที่ว่า "นิสิตที่มีพื้นฐานความเชื่อทางศาสนาต่างกัน จะมีทัศนคติต่อศาสนาแตกต่างกัน" เมื่อเขียนเป็นสมมุติฐานไว้แล้วสำคัญ เพื่อทดสอบในทางสถิติแล้วก็จะเขียนว่า "นิสิตที่มีพื้นฐานความเชื่อทางศาสนาต่างกันจะมีทัศนคติต่อศาสนาไม่แตกต่างกัน"

กลุ่มพื้นฐานความเชื่อ

๑. เชื่อด้วยการตัดสินใจเอง
๒. เชื่อตามบิดามารดา
๓. ยังไม่ได้ตัดสินใจที่จะเชื่อ
๔. ไม่มีความเชื่อ

ข้อมูลปรากฏดังตารางที่ ๕

ตารางที่ ๕ การวิเคราะห์ความแปรผันของคะแนนทัศนคติของนิสิตเมื่อจำแนกตามพื้นฐานความเชื่อ

แหล่งของความแปรผัน	S.S.	d.f.	M.S.	F.
ระหว่างกลุ่ม	๑๑๔๘๖.๖๔	๓	๓๘๒๘.๗๔	๒๑.๕๕**
ภายในกลุ่ม	๗๕๕๑๓.๑๖	๔๖๖	๑๗๗.๒๖	
ทั้งหมด	๘๖๙๙๙.๘๐	๔๖๙		

** P < .๐๑

ค่า F ในตารางที่ ๕ แสดงให้เห็นว่าคะแนนทัศนคติของนิสิตเมื่อจำแนกตามพื้นฐานความเชื่อแล้วจะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑

เนื่องจากทัศนคติของนิสิตเมื่อจำแนกตามพื้นฐานความเชื่อแล้ว มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติดังกล่าว ผู้วิจัยจึงทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของแต่ละคู่ โดยใช้ Studentized Range Test แบบ Newman-Keuls.

ดังได้แสดงในตารางที่ ๑๐

ตารางที่ ๑๐ การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างคู่ของกลุ่มพื้นฐาน
ความเชื่อโดยวิธีการของ Newman-Keuls.

กลุ่ม		กลุ่ม ๔	กลุ่ม ๓	กลุ่ม ๒	กลุ่ม ๑
	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	๑๐๔.๓๓	๑๒๔.๒๕	๑๓๖.๕๓	๑๓๘.๕๘
กลุ่ม ๔	๑๐๔.๓๓		๒๓.๘๖	๓๒.๕๔	๓๔.๒๐
กลุ่ม ๓	๑๒๔.๒๕			๘.๖๘	๑๐.๓๔
กลุ่ม ๒	๑๓๖.๕๓				๑.๖๖
กลุ่ม ๑	๑๓๘.๕๘				
r.			๒	๓	๔
q.99(r,426)			๓.๖๔	๔.๑๒	๔.๕๐
$\sqrt{M.S. error/n}$ q.99(r,426)			๕.๕๓	๑๑.๒๔	๑๒.๐๑
		กลุ่ม ๔	กลุ่ม ๓	กลุ่ม ๒	กลุ่ม ๑
กลุ่ม ๔			**	**	**
กลุ่ม ๓					
กลุ่ม ๒					
กลุ่ม ๑					

** P. < .๐๑

จากผลการวิเคราะห์ในตารางที่ ๑๐ แสดงให้เห็นว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่ม ๔ จะแตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ อีก ๓ กลุ่ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยของกลุ่ม ๔ แล้วจะเห็นว่ากลุ่ม ๔ มีทัศนคติที่เห็นชอบด้วยกับศาสนาน้อยกว่ากลุ่มอื่นอีก ๓ กลุ่ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับกลุ่มอื่น ๆ นั้นไม่มีความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างคู่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ.

อภิปรายผลที่ได้จากการทดสอบสมมุติฐาน

๑. ในการทดสอบสมมุติฐานที่ว่า ทักษะคติของนิสิตชายและนิสิตหญิงที่มีต่อศาสนา จะแตกต่างกันนั้น ปรากฏว่าทักษะคติของนิสิตชายและนิสิตหญิงที่มีต่อศาสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และจากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยแล้ว ปรากฏว่านิสิตหญิงมีทักษะคติที่เห็นชอบด้วยกับศาสนามากกว่านิสิตชาย และเห็นความจำเป็นของศาสนามากกว่านิสิตชาย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนิสิตชายและนิสิตหญิงมีความต้องการศาสนาในลักษณะต่างกัน จากแบบสัมภาษณ์ข้อเขียน ปรากฏว่านิสิตชายส่วนใหญ่ต้องการศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ทำแต่ความดี ในขณะที่นิสิตหญิงส่วนใหญ่ต้องการศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ ในเรื่องเกี่ยวกับที่พึ่งทางใจนี้ในแบบสอบถามได้กล่าวไว้ว่าศาสนาเป็นสิ่งคุ้มค่ายิ่ง เพราะเป็นที่พึ่งทางใจของมนุษย์ ปรากฏว่านิสิตหญิงตอบรับมากกว่านิสิตชายประมาณ ๖%

นอกจากนี้นิสิตชายส่วนใหญ่ได้เน้นความเชื่อมั่นในตนเอง มากกว่านิสิตหญิง ดังปรากฏจากการสำรวจในตารางที่ ๔ ข้อ ๑ ที่ว่าศาสนาไม่จำเป็นสำหรับผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง นิสิตชายตอบรับมากกว่านิสิตหญิงประมาณ ๑๐% นี่ย่อมแสดงให้เห็นว่าระหว่างนิสิตชายกับนิสิตหญิงนั้น นิสิตชายมีความต้องการพึ่งศาสนาน้อยกว่านิสิตหญิง โดยเหตุผลดังกล่าวมาแล้วอาจเป็นเหตุให้ทักษะคติของนิสิตชายที่มีต่อศาสนามีน้อยกว่านิสิตหญิง กล่าวคือนิสิตชายมีความเห็นชอบกับศาสนามีน้อยกว่านิสิตหญิงและเห็นความจำเป็นของศาสนามีน้อยกว่านิสิตหญิงด้วย

เมื่อเทียบผลที่ได้นี้กับผลที่ศาสตราจารย์ Basabe ทำกับนิสิตญี่ปุ่น ก็ได้กล่าวไว้ในบทที่ ๑ ตอนการวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้นจะเห็นว่าคล้ายคลึงกันมาก กล่าวคือนิสิตหญิงญี่ปุ่นมีทักษะคติที่เห็นชอบด้วยกับศาสนามากกว่านิสิตชายประมาณ ๑๐ - ๑๕% นอกจากนี้นิสิตชายญี่ปุ่นยังเน้นเรื่องความมั่นใจในตนเองมากกว่านิสิตหญิงประมาณ ๑๐%

ดังนั้นพอจะสรุปได้ว่า การเปรียบเทียบทักษะคติของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่มีต่อศาสนา ระหว่างเพศชายหญิงนี้ จะสอดคล้องกับที่ศาสตราจารย์ Basabe ทำกับนิสิตมหาวิทยาลัย ๔๔ แห่งในประเทศญี่ปุ่น

๒. จากการทดสอบสมมุติฐานที่ว่า "นิสิตที่ศึกษาในกลุ่มวิชาที่ต่างกันจะมีทัศนคติต่อศาสนาแตกต่างกันนั้น ผลปรากฏว่าเป็นการแตกต่างซึ่งไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ กล่าวคือ นิสิตที่ศึกษาในกลุ่มวิชาที่ต่างกันจะมีทัศนคติต่อศาสนาไม่แตกต่างกัน แม้ว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนทัศนคติของนิสิตกลุ่มวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และวิศวกรรมศาสตร์ จะมีแนวโน้มที่เรียงลำดับจากน้อยไปมากก็ตาม ก็เป็นความแตกต่างกันโดยบังเอิญเท่านั้น ดังนั้นถ้าจะพูดว่านิสิตวิทยาศาสตร์ เห็นชอบด้วยกับศาสนามากกว่านิสิตสังคมศาสตร์ หรือนิสิตมนุษยศาสตร์ หรือนิสิตวิศวกรรมศาสตร์ ก็จะไม่เต็มใจเพราะไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับกลุ่มอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกันเราจะพูดได้ไม่เต็มใจว่ามีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ถ้าพิจารณาเนื้อหาวิชาที่เรียนจะเห็นว่าแตกต่างกัน แต่สำหรับวิธีการเรียนการสอนนั้นยังไม่แน่ว่าจะต่างกันหรือไม่ นักวิชาการบางท่านเคยปรารภว่าวิธีการเรียนการสอนของนิสิตมหาวิทยาลัยไม่ได้ทำให้นิสิตเอาไปประยุกต์ใช้กับชีวิตจริงได้เท่าไรนัก โดยมากก็เป็นการเรียนเพื่อให้เลื่อนขั้นและสำเร็จออกไป ถ้าเป็นเช่นนี้แล้ว การเรียนต่างแขนงวิชานั้นก็คงไม่ทำให้ความรู้สึกนึกคิดในแง่ชีวิตของนิสิตแตกต่างกันก็เป็นได้ อีกประการหนึ่งสิ่งที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติของนิสิตนั้นอาจมาจากสิ่งแวดล้อมที่ไม่ได้เกี่ยวกับแขนงวิชาที่เรียนก็ได้ เป็นต้นว่านิสิตวิทยาศาสตร์ อาจสนใจเรื่องศาสนาเป็นส่วนตัว หรือมีความประทับใจในเรื่องนี้มาก่อน หรืออาจมีภูมิหลัง (Back ground) ที่เคยเกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น อาจมาจากโรงเรียนที่เคร่งศาสนาหรือแม่แต่มาจากครอบครัว ปัจจุบันที่เคร่งศาสนาก็เป็นได้ (ดูเพิ่มเติมจาก ข้อ ๓ หน้า ๕๖)

จากการสำรวจที่ศาสตราจารย์ Basabe ทำไว้ปรากฏว่านิสิตที่เรียนทางวิชาวิทยาศาสตร์จะมีทัศนคติที่เห็นชอบด้วยกับศาสนามากกว่า นิสิตที่เรียนทางมนุษยศาสตร์ โดยที่กลุ่มแรกมองศาสนาในแง่นามธรรมที่ไม่ได้ตั้งอยู่บนรากฐานทางวิทยาศาสตร์ ส่วนกลุ่มหลังนี้มีใจกว้างต่อปรากฏการณ์ทางศาสนา (religious phenomenon)

๓. จากการทดสอบสมมุติฐานที่ว่า "ทัศนคติต่อศาสนาของนิสิตที่ยึดถืออุดมคติของชีวิตต่างกัน จะแตกต่างกัน" นั้น ปรากฏว่าแตกต่างกันจริงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ นั่นคือ นิสิตที่อยู่ในกลุ่มอุดมคติของชีวิตต่างกันจะมีทัศนคติต่อศาสนาแตกต่างกัน

เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยที่ละคู่แล้วจะเห็นว่ากลุ่มที่ดำรงชีวิตในศีลในธรรมนั้นต่างกับกลุ่มที่แสวงหาตำแหน่งในสังคมความร่ำรวยและชื่อเสียง กล่าวคือ กลุ่มแรกเห็นชอบด้วยกับศาสนามากกว่ากลุ่มหลัง ที่เป็นดังนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มแรกเน้นในเรื่องวิธีดำเนินชีวิตซึ่งเขามักพบในศาสนา ดังนั้นจึงมองเห็นคุณค่าในศาสนามากกว่ากลุ่มอื่นที่ไม่มีเป้าหมายในทางนี้ ส่วนกลุ่มหลังหรือกลุ่มที่แสวงหาตำแหน่งในสังคม ความร่ำรวยและชื่อเสียงนั้น เป้าหมายของเขาก็บอกแล้วว่า เขาต้องการอะไร กลุ่มนี้จะไม่ยอมผูกมัดตนเองกับศาสนาจนเกินไป โดยเหตุที่ศาสนามักสอนคนไม่ให้ทะเยอทะยาน หลงติดอยู่ในโลกสมบัติมากเกินไป

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอุดมคติอีกกลุ่มหนึ่งที่มีทัศนคติต่อศาสนาแตกต่างกัน คือกลุ่มที่ดำรงชีวิตในศีลในธรรมกับกลุ่มที่ห่มตนเองเพื่อประโยชน์แก่สังคม กล่าวคือ กลุ่มแรกเห็นชอบด้วยกับศาสนามากกว่ากลุ่มหลัง

เมื่อพิจารณาจากความหมายจากข้อความที่ว่า "ห่มตนเองเพื่อประโยชน์แก่สังคม" นั้น รู้สึกว่าเป็นคุณธรรมอันสูงส่งจริง ๆ แต่ทำไมกลุ่มนี้จึงเห็นชอบด้วยกับศาสนามากกว่ากลุ่มที่ดำรงชีวิตในศีลในธรรม ทั้งนี้ ผู้วิจัยอยากจะตั้งประเด็นไว้ ๓ ข้อคือ

(๑) กลุ่มนี้อาจได้รับความพอใจและความสุขจากการที่ได้ทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น มากกว่าที่เขาจะได้รับจากศาสนาก็ได้ ซึ่งข้อนี้สังเกตได้จากการตอบรับข้อความข้อ ๒๐ ในแบบสอบถาม ที่ว่า "เพื่อที่จะได้รับความสุขอย่างแท้จริงนั้นจำเป็นต้องอาศัยศาสนา" กลุ่มนี้ตอบรับน้อยกว่ากลุ่มอื่น ๆ (ดูการอภิปรายเป็นรายข้อประกอบหน้า ๓๑)

(๒) อาจเป็นไปได้ที่บางคนในกลุ่มนี้เห็นว่าศาสนาไม่ได้เน้นเรื่องการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมมากนัก โดยมากศาสนาจะเน้นเรื่องการเอาตัวรอดหรือพ้นทุกข์ซึ่งเริ่มจากตัวเองก่อน จากคำจำกัดความของศาสนาที่นิสิตอยากให้ทุกคนใช้นั้น มีนิสิตบางคนอยากให้ใช้หมายถึงการกระทำที่ดีถือว่าเป็นผลดีแก่ส่วนรวม ซึ่งแสดงว่ามีนิสิตต้องการเน้นที่ส่วนรวม

(๓) อาจเป็นไปได้ที่การทุ่มเทตนเองเพื่อประโยชน์แก่สังคมนี้เป็นไปเพื่อเป็นการเอาชื่อเสียงซึ่งถ้าเป็นเช่นนี้ ก็เข้ากับกลุ่มที่ต้องการตำแหน่งในสังคมความร่ำรวยและชื่อเสียง ซึ่งได้อธิบายมาแล้ว

ศาสตราจารย์ Basabe ได้สำรวจทัศนคติของนิสิต ญี่ปุ่นในค่านี้นี้เหมือนกัน (แต่ไม่ได้วิเคราะห์ความแปรผันของคะแนนและเปรียบเทียบเป็นคู่ ๆ) ผลปรากฏว่ากลุ่มที่มีทัศนคติเห็นชอบด้วยกับศาสนามากที่สุดได้แก่กลุ่มที่ทุ่มเทตนเองเพื่อประโยชน์แก่สังคม รองลงมาได้แก่กลุ่มที่ดำรงชีวิตอยู่ในศีลในธรรม และอันดับต่อมาได้แก่กลุ่มที่แสวงหาตำแหน่งในสังคมความร่ำรวยและชื่อเสียง และรองลงมาอีกได้แก่กลุ่มที่ชอบทำอะไรตามความชอบและความสนใจของตน และกลุ่มสุดท้ายได้แก่กลุ่มที่ไม่มีเป้าหมายเฉพาะพยายามดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม

๔. จากการทดสอบสมมุติฐานที่ว่า นิสิตที่มีพื้นฐานความเชื่อทางศาสนาต่างกัน จะมีทัศนคติต่อศาสนาต่างกัมนั้น ผลปรากฏว่าทัศนคติของนิสิตดังกล่าวต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นคู่ ๆ แล้ว จะเห็นว่ากลุ่มที่ต่างจากกลุ่มอื่น ๆ อีก ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ไม่มีความเชื่อ กล่าวคือ กลุ่มนี้จะมีทัศนคติที่เห็นชอบด้วยกับศาสนาน้อยที่สุด จากการออกแบบสอบถามข้อหนึ่ง ซึ่งมีใจความว่า "ศาสนานั้นเป็นหนทางที่อุดมสมบูรณ์หาที่เปรียบมิได้ เพราะฉะนั้นมนุษย์จึงควรเดินไปตามทางสายนี้" นิสิตกลุ่มนี้ไม่เห็นด้วยเลย ค่าที่ได้คือ ๐% ซึ่งสอดคล้องกับการไม่มีความเชื่อของเขา อย่างไรก็ตามนิสิตในกลุ่มนี้มีจำนวนเพียง ๔ คนเท่านั้น จากจำนวน ๔๓๐ คน ซึ่งเท่ากับ ๒% ของจำนวนทั้งหมดโดยประมาณ

ถ้าจะเทียบกลุ่มนิสิตที่ไม่มีความเชื่อ ซึ่งศาสตราจารย์ Basabe ทำแล้วจะเห็นว่าแตกต่างกันอย่างตรงกันข้าม เพราะนิสิตญี่ปุ่นที่ไม่มีความเชื่อนั้นมีถึง ๘๖% (ดูการวิจัยเกี่ยวข้อในบทที่ ๑ ประกอบ) อย่างไรก็ตามศาสตราจารย์ Basabe ไม่ได้สำรวจทัศนคติตามพื้นฐานความเชื่อแบบที่ผู้วิจัยทำ หากแต่สำรวจทัศนคติของนิสิตที่นับถือศาสนาต่างๆ

เทียบกับกลุ่มที่ไม่มีความเชื่อ ผลที่ได้ก็ออกกลุ่มที่ไม่มีความเชื่อ จะมีทัศนคติที่เห็นชอบด้วยกับศาสนา น้อยกว่ากลุ่มที่มีความเชื่อและเมื่อสูงขึ้น (degree) ของความไม่เห็นชอบด้วยกับศาสนาของนิสิตญี่ปุ่นกับนิสิตไทยแล้ว จะเห็นว่านิสิตญี่ปุ่นไม่เห็นชอบด้วยมากกว่า

อย่างไรก็ตามศาสตราจารย์ Matsushita Masatoshi ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับเรื่องศาสนาและศีลธรรมไว้ว่า "ในโลกตะวันตกนั้น มีความโน้มเอียงที่จะเชื่อมโยงความเชื่อของศาสนาคริสต์กับศีลธรรม ในขณะที่น่าจะมีข้อยกเว้นบ้าง ประเทศตะวันตกทั่วไปแล้ว ได้ให้ศีลธรรมตั้งอยู่บนรากฐานความเชื่อทางศาสนา ดังนั้นคนจึงมักดูระดับความเสื่อมของศีลธรรมจากการถอยห่างจากศาสนา ชาวญี่ปุ่นนั้นมีระดับศีลธรรมสูง แต่ศีลธรรมของเขานั้นจะเป็นอิสระจากศาสนา"^{๑๐}

^{๑๐} งามจาก J.J. Spae, Christian Corridors of Japan, Oriens

Institute for Religious Research, Tokyo, 1965, p. 175.

ซึ่งนำมาอ้างซ้ำใน Fernando M. Basabe, Japanese Youth Confronts Religion Charles E. Tuttle Company, Inc., 1967, p. 74.

ความคิดเกี่ยวกับศาสนาและศีลธรรมของนิสิตไทยดูได้จากบทที่ ๔ หน้า ๕๓